

บทที่ 4

วัจนกรรมที่ใช้เพื่อสื่ออารมณ์ขัน

ผลการศึกษาทวิวิธีการใช้วัจนกรรมเพื่อสื่ออารมณ์ขันจากข้อมูลในละครตลก สถานการณ์ทั้ง 5 เรื่อง พบวัจนกรรมที่ใช้สื่ออารมณ์ขันซึ่งแบ่งออกเป็น 6 ประเภทกว้างๆ ได้แก่

- 4.1 วัจนกรรมโอ้อวด
- 4.2 วัจนกรรมดูถูก
- 4.3 วัจนกรรมตำหนิ
- 4.4 วัจนกรรมข่มขู่
- 4.5 วัจนกรรมเข้าหาหย
- 4.6 วัจนกรรมเสียดลี

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1 วัจนกรรมโอ้อวด

วัจนกรรมโอ้อวด (boasting) หมายถึง การบอกกล่าวแก่ผู้ฟังอย่างจงใจว่าตนมีความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรือมีทรัพย์สินอยู่ในระดับสูง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นว่าตนเหนือกว่าผู้ฟังหรือคนทั่วไป ส่วนมากมักจะเป็นการพูดเกินกว่าความเป็นจริง เช่น “นาฬิกาเรือนนี้ราคาพร้อม 47 ล้านเลยนะ นี่ยังไม่นับรวมพวกที่อยู่ในตู้เซฟอีกนะ ช่วยไม่ได้ คนมันรวย” หรือพิจารณาอีกตัวอย่างหนึ่ง คือ “ฉันนี่ร้องเพลงได้ตั้งแต่อายุ 2 ขวบ”

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมโอ้อวดเพื่อสร้างความขบขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 1 ก่อนจะไปเดินออกกำลังกันที่สวนสาธารณะ สมรขอให้หอยโข่งหลานชายที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาช้ากว่าปกติ ประพุดิตนเหมือนคนปกติทั่วไป ไม่เดินหลังค่อม หรือไม่พูดลากเสียง

สมร: ไหนลองทำให้ยายดูซิ แหมเป็ลก่อน

หอยโข่ง: คุณยายครับ

(หอยโข่งยืนหลังตรงและใช้จังหวะการพูดปกติ ไม่ลากเสียง)

- สมร: ครับ
- หอยโข่ง: พร้อมที่จะไปออกกำลังกายหรือยังครับ
(หอยโข่งยืนหลังตรงและใช้จังหวะการพูดปกติ ไม่ลากเสียง)
- สมร: ไปเลยลูก
- หอยโข่ง: มันเป็นปกติสำหรับโข่งอยู่แล้วครับ ปัญญาอ่อนมันเป็นเรื่องขี้ปะตัว
(หอยโข่งยืนหลังตรงและใช้จังหวะการพูดปกติ ไม่ลากเสียง)
(โคกขุนตระกุกไซ่/คุณยายยอดยุ่ง)

สถานการณ์นี้เกี่ยวข้องกับสมรและหอยโข่งหลานชายที่มีพัฒนาการทางสติปัญญาช้ากว่าปกติ จะไปออกกำลังกายที่สวนสาธารณะด้วยกัน แต่สมรมีเงื่อนไขว่าหอยโข่งจะต้องทำตัวปกติเพื่อมิให้เป็นที่ฉุดสังเกตของคนทั่วไป ก่อนที่ทั้งสองจะออกจากบ้าน สมรได้ขอให้หอยโข่งทำท่าทางเป็นคนปกติให้ตนดู เมื่อได้ยินคำขอร้องจากยาย หอยโข่งเริ่มยืนตัวตรงและพูดจาด้วยจังหวะปกติไม่ลากเสียงในผลัดที่ 2, 4 และ 6 หอยโข่งยังคุยโวด้วยว่าคนที่มีความรู้และการพัฒนาระดับสติปัญญาช้าเช่นเขา สามารถปฏิบัติตัวเหมือนคนปกติได้ราวกับว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเท่านั้น

เป็นไปได้มากกว่าความรู้สึกตกใจในตัวอย่างนี้เกิดขึ้นจากการเห็นความไม่เข้ากันระหว่างสิ่งที่อวดอ้างกับข้อเท็จจริง คือ การที่คนปัญญาอ่อนจะประพาดิตนเยี่ยงคนทั่วไปคงไม่ใช่เรื่องที่ทำได้ง่ายดายตามคำโอ้อวดของหอยโข่ง

ตัวอย่างที่ 2 เม วิลลี่ อ้อม ไชยา และทิวลิป กำลังนั่งสนทนากันอยู่ในร้านอาหารของไชยา ลักครู่หนึ่งชายสองเดินเข้ามาร่วมวงสนทนาด้วย

- ชายสอง: ทำอะไรกันอยู่จ๊ะ จับกลุ่มพูดคุยกันอยู่เนี่ย คือว่า ชายสองได้ยินแว่วๆ ว่าใครจะช่วยอะไรใครเธอเม
- เม: อ้อ คือ อย่างนี้คะคุณชาย ที่เราคุยกันในมินิมาร์ท จำได้ไหมคะว่าเราจะช่วยนางทิวแปลงโฉมอะคะ
- ชายสอง: อือฮี้ แล้วไงวะ ทำไมไม่เห็นมาปรึกษาชายสองเลยละ
- (?): เออ จริงด้วย
- ชายสอง: ระดับชายสองเนี่ยนะ นางทิวลิปบอกให้ ถ้าให้เทรนแล้วเนี่ย กะเทยก็กะเทยเหอะ ออกมาก็อุปแมนเป็นชายสองเลยจะบอกให้

(ชายสองพูดพร้อมกับแสดงกริยาท่าทางเป็นผู้หญิงด้วยการพูดและเดินอย่างมีจริตจะก้าน)

(ข้างลำร่ายกับสาวร้านชำ/นัดบอด)

การสนทนานี้เริ่มจากชายสองเดินเข้ามาในร้านอาหารของไชยาเพื่อถามว่ากำลังพูดคุยกันเรื่องอะไร เนื่องจากเขาได้ยินไม่ถนัดนัก เมื่อนำหน้าทีพูดทบทวนถึงคำสัญญาที่เคยให้ไว้กับทิวลิปสาวประเภทสอง เมเลว่าเมื่อวานที่ร้านมินิมาร์ท พวกเขาได้ร่วมกันสัญญาว่าจะช่วยทิวลิปแต่งตัวให้ดูสมเป็นผู้ชายมากที่สุด เมื่อชายสองได้ทราบเรื่องแล้วจึงบ่นน้อยใจที่ไม่มีใครมาขอคำปรึกษาจากเขา และในผลที่สุดท้ายชายสองกล่าววดอ้างว่าตนสามารถทำให้สาวประเภทสองมีบุคลิกภาพเป็นผู้ชายเต็มตัวได้เหมือนตัวเขาอย่างแน่นอน

ต้นเหตุแห่งความรู้สึกขบขันในตัวอย่างนี้เกิดขึ้นจากความไม่เข้ากันระหว่างคำโอ้อวดที่ชายสองพูดกับท่าทางที่ชายสองแสดงออก กล่าวคือ อากัปกริยาต่างๆ ของชายสอง เช่น การพูดและเดินอย่างมีจริตขัดแย้งกับคำพูดของเขาที่กล่าวว่าตนมีบุคลิกภาพสมเป็นผู้ชายเต็มตัว ความไม่ลงรอยกันของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นที่มาของเสียงหัวเราะตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน

ตัวอย่างที่ 1 และ 2 เป็นการพูดโอ้อวดความสามารถ ผู้สื่ออารมณ์ขันมักจะกล่าวด้วยความมั่นใจว่าตนทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้อย่างดีเลิศ การแสดงวัจนกรรมประเภทนี้มักจะสังเกตได้จากการใช้น้ำเสียงเป็นสำคัญ เพราะในบางสถานการณ์ ผู้พูดอาจพูดเพื่อระบุศักยภาพของตน โดยมีได้มีเจตนาโอ้อวดก็ได้ เป็นต้นว่า ในการสมัครงาน ผู้สมัครจำเป็นต้องชี้แจงความสามารถของตนเพื่อให้ผู้รับสมัครคัดเลือกเกิดความประทับใจ นอกจากนี้ อาจมีการใช้ถ้อยคำเพื่อเน้นย้ำว่าสิ่งที่จะกระทำนั้นเป็นเรื่องง่ายดาย หรือเล็กน้อย เมื่อเทียบกับความสามารถ ดังเช่นมีการใช้คำว่า “ซัปปะตีว” ในตัวอย่างแรก หรือถ้อยคำอื่น เช่น “ของกล้วยๆ” “กระจอก” “เรื่องหมูๆ” เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า การพูดโอ้อวดเป็นหนึ่งในกลวิธีการแสดงความตลก (นิสา เมลานนท์, 2541) การที่จะเข้าใจได้ว่าเหตุใดวัจนกรรมโอ้อวดจึงสามารถสื่ออารมณ์ขันได้ ผู้วิจัยเชื่อในหลักการของทฤษฎีความไม่เข้ากันว่าน่าจะช่วยอธิบายเหตุแห่งอารมณ์ขันจากการใช้วัจนกรรมประเภทนี้ได้อย่างชัดเจนและเห็นภาพ นั่นคือ ถ้อยคำโอ้อวดมักเป็นการกล่าวโดยที่ผู้พูดไม่มีคุณสมบัตินั้นจริงตามที่อ้างไว้ ความตลกอาจมีที่มาจากการมองเห็นความไม่เข้ากันระหว่างถ้อยคำที่พูดกับข้อเท็จจริง และเมื่อใดที่มนุษย์เห็นความไม่ลงรอยกัน พวกเขามักจะแสดงออกด้วยการหัวเราะ หากพิจารณาในอีกมุมหนึ่งวัจนกรรมโอ้อวดมักจะสื่อให้เห็นถึงความรู้สึกพอใจของผู้พูดที่ตนมีคุณสมบัติเด่นกว่าบุคคลอื่น ความรู้สึกพอใจนี้สามารถสร้างเสียงหัวเราะได้ตามทฤษฎีความเหนือกว่า

4.2 วจนกรรมดุฎก

วจนกรรมดุฎก (expressing condescension) หมายถึง การกล่าววาจาเป็นเชิงดูหมิ่นดูแคลนหรือเหยียดหยามผู้อื่น การแสดงเจตนาดูหมิ่นหรือเหยียดหยามบุคคลอื่นมักมีพื้นฐานมาจากความรู้สึกเหนือกว่าของผู้พูด หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำเหยียดย่ำผู้ฟังนั้นเป็นเพราะผู้พูดรู้สึกว่าตัวเองเก่งกว่า ฉลาดกว่า รวยกว่า หรืออื่นๆ โดยประเมินผู้ฟังว่าด้อยกว่าตน และความรู้สึกเหล่านี้เองที่เป็นต้นกำเนิดของเสียงหัวเราะตามหลักทฤษฎีความเหนือกว่า เนื่องจากผู้หัวเราะจะรู้สึกขบขันในความบกพร่องของผู้อื่นโดยเปรียบเทียบกับข้อดีของตัวเอง

การแสดงเจตนาดุฎกในชีวิตประจำวันอาจมีหลากหลายวิธี อาทิ การคาดคะเนยกตัวอย่างเช่น “สงสัยจะไม่เคยกินของดี” และ “ถ้าลองให้ลูกชายมาบริหารบริษัทนะ รับรองเจ๊ง” หรือ การพูดพาดพิงอาชัพ เช่น คำพูดที่ว่า “ชีวิตนี้ก็เป็นได้แค่เด็กยกกระเป๋” และ “ก็แค่คนขับรถ” สำหรับการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าวจนกรรมดุฎกที่นำมาใช้สื่ออารมณ์ขันสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลวิธีย่อย ได้แก่

4.2.1 การพูดดุฎกอย่างชัดแจ้ง

4.2.2 การกล่าวถึงความล้มเหลวในอดีต

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 การพูดดุฎกอย่างชัดแจ้ง

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการพูดดุฎกอย่างชัดแจ้งมักจะมีวลี จำพวก “ไม่มีปัญญา” หรือ “ก่อนเถอะ” ฯลฯ ประกอบอยู่ในถ้อยคำ เช่น “เธอคงไม่มีปัญญาซื้อรถเบนซ์ได้หรอก” หรือ “จะไปคล้องพวงมาลัยให้นักร้อสลัก 4,000 ชิ้นว่านี่ 170 บาท แก่จ่ายมาก่อนเถอะ” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วจนกรรมดุฎกเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 3 ต่ายพยายายเลื่อน อายุราว 70 ปี มาสมัครเป็นผู้ช่วยนักสืบตามประกาศของเจ้าปิ้งเหม่ง

ต่าย: จริงๆ แล้วเค้าเป็นคนมีความสามารถ เห็นอย่างนี้จะครับ เป็น
 นักยิมนาสติกของประเทศมาแล้ว
เฮียเจ็ด: ทำอะไร

ต่าย: ตีลังกากลับหลังให้ชมได้
 จำปีงเหง่ง: เดี่ยวๆ มาตายตรงนี้แล้วฉันเดือดร้อน
 ต่าย: ไม่เชื่อเหรือ
 จำปีงเหง่ง: ไม่เชื่อ
 ต่าย: โชว์ไปเลย ตีลังกากลับหลังได้
 → สะมะชาย: เดินกลับบ้านให้ถูกก่อนเถอะ

(สามแยกจวงเจริญ/น้องดาวยอดนักร้อง)

เหตุการณ์นี้เกี่ยวข้องกับการเปิดรับสมัครผู้ช่วยนักสืบในซอยสามแยกเพื่อมาทำหน้าที่แบ่งเบาภาระของจำปีงเหง่ง ต่ายได้พยายายเลื่อน อายุประมาณ 70 ปี มาเข้ารับการคัดเลือกด้วย เขาอ้างว่ายายเลื่อนเคยเป็นนักยิมนาสติกระดับโลกมาแล้ว และยายเลื่อนจะแสดงการตีลังกากลับหลังให้ชมเพื่อยืนยันคำพูดของต่าย เหล่าคณะกรรมการคัดเลือกต่างไม่มีใครเชื่อในความสามารถของยายเลื่อนและขอร้องไม่ให้เธอแสดงด้วยเกรงว่าจะล้มป่วย ในผลัดสุดท้าย สะมะชายผู้ร่วมเหตุการณ์คนหนึ่งกล่าวสปรมาพยายายเลื่อนว่าแม้การเดินกลับด้วยตัวเองยังไม่ น่าจะกระทำได้ ดังนั้นการตีลังกากลับหลังซึ่งเป็นสิ่งที่ยากกว่า จึงไม่น่าจะทำได้เช่นกัน ในตัวอย่างนี้ ต้นกำเนิดของอารมณ์ขันอาจเกิดจากการที่ผู้หัวเราะรู้สึกว่ายายเลื่อนต่ำต้อยกว่าตน ตามหลักการของทฤษฎีความเหนือกว่า

สำหรับตัวอย่างนี้ หากจะพิจารณาในมุมมองทฤษฎีความไม่เข้ากัน อาจกล่าวได้ว่า อารมณ์ขันอาจมีที่มาจากความไม่เข้ากันที่เกิดขึ้นก่อนหน้านี้ คือ ยายเลื่อนจะตีลังกากลับหลัง โดยปกติคนในสังคมมักมีความคิดว่าผู้สูงอายุมักมีสุขภาพร่างกายที่ไม่แข็งแรงเพียงพอจะตีลังกากลับหลังได้ การที่ยายเลื่อนกล่าวว่าตนจะตีลังกากลับหลังจึงขัดแย้งกับความคิดของคนโดยทั่วไป และเมื่อใดที่มนุษย์พบเห็นความไม่เข้ากันมักจะแสดงออกด้วยการหัวเราะ ส่วนการพูดตลกในผลัดสุดท้ายเป็นการเน้นย้ำเหตุการณ์ความไม่เข้ากันดังกล่าวซึ่งช่วยเสริมสร้างเสียงหัวเราะได้เป็นอย่างดี

ตัวอย่างที่ 4 ชายสองซึ่งเป็นหนึ่งในผู้สมัครรับเลือกตั้งเพื่อเป็นตัวแทนของซอยโชคช่วย ได้มาติดป้ายหาเสียงที่หน้าอุ้งเชิงู

สำราญ: อ้าวคุณชายครับ นี่ลงทุนมาติดป้ายข้างอุ้งเชิงูแข่งขันเลยเหรือครับ นี่กล้า
 มากนะครับเนี่ย

→ชายสอง: ทำไมอะ ก็คนมันรวย คนรวยเค้าทำอะไรเค้าก็ได้ เค้าอยากทำอะไร
 เค้าก็ทำเลย เป็นไง ติดตรงนี้แหละ เป็นการท้าทายดี ตาต่อตา
 ฟันต่อฟัน แล้วดูป้ายซะก่อน ดูขนาดใหญ่ไหม (หัวเราะ) เสียชื่อของ
แกคงไม่มีปัญหามีป้ายอย่างนี้หอรอก อะติดต่อเลยนะ เดี่ยวเราไป
 ติดกันตรงนั้นต่อ

(ข้างลำราญกับสาวร้านข้าว/เลือกผู้แทน)

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากหน่วยราชการต้องการตัวแทนของชอยโชคช่วยเพื่อ
 เข้าร่วมประชุมโครงการพัฒนาชุมชน สมาชิกในชอยเห็นชอบให้มีการจัดการเลือกตั้งเพื่อหา
 ตัวแทนของชอยโดยมีชายสอง เชิดชู ไชยา และด้วยเป็นผู้สมัคร ยิ่งใกล้วันเลือกตั้ง ผู้สมัคร
 แต่ละคนต่างเร่งหาเสียงโดยเฉพาะชายสอง ในสถานการณ์ข้างต้นนี้ ชายสองนำป้ายประกาศ
 หาเสียงของตนมาติดไว้ที่ตู้ของเชิดชูซึ่งเป็นหนึ่งในผู้สมัครคู่แข่งกัน เมื่อสำราญช่างที่อุ้มบังเอิญ
 เห็นเข้าจึงพูดท้าทายชายสอง ชายสองตอบโต้ด้วยการกล่าวว่าจาเชิงถูกเชิดชูว่าคงไม่มี
 ความสามารถที่จะมีป้ายหาเสียงขนาดใหญ่เช่นนี้ได้เหมือนเขาอย่างแน่นอน ในตัวอย่างนี้
 ความขบขันอาจมีสาเหตุมาจากการที่ชายสองรู้สึกว่ามันร่ายทรัพย์สินเงินทองกว่าเชิดชู
 ความรู้สึกเหล่านี้เป็นที่มาของอารมณ์ขันและเสียงหัวเราะตามหลักการของทฤษฎีความเหนือกว่า

จากการวิเคราะห์ข้อมูล พบคำพูดที่แสดงเจตนาดูถูก 2 คำพูด ได้แก่ “ไม่มีปัญญา” และ
 “ก่อนเถอะ” ประกอบในถ้อยคำ เมื่อสังเกตจะพบว่าคำพูดทั้ง 2 คำนี้มีการใช้ที่แตกต่างกัน กล่าวคือ
 คำว่า “ไม่มีปัญญา” มักจะอยู่ต้นประโยคและตามด้วยสิ่งที่ผู้ฟังจะทำในอนาคต ในขณะที่คำว่า
 “ก่อนเถอะ” มักจะอยู่ท้ายประโยค ส่วนต้นประโยคจะเป็นกล่าวถึงสิ่งที่กระทำได้ง่ายกว่าสิ่งที่ผู้ฟัง
 ประสงค์จะกระทำ การชี้แนะให้ทำสิ่งที่ง่ายกว่ามักสะท้อนเจตนาดูหมิ่นผู้ฟังว่าไม่น่าจะทำสิ่งที่
 ประการณจะทำได้สำเร็จ ยกตัวอย่างเปรียบเทียบการใช้ของ 2 คำนี้ เช่น ถ้าผู้พูดต้องการดูถูกผู้ฟัง
 ว่าไม่สามารถซื้อรถยนต์ได้ ผู้พูดอาจเลือกใช้คำว่า “ไม่มีปัญญา” โดยกล่าวว่า “แกไม่มีปัญญาซื้อ
 รถยนต์ได้หอรอก” แต่หากเลือกใช้คำว่า “ก่อนเถอะ” ผู้พูดอาจกล่าวว่า “ซื้อรถจักรยานให้ได้ก่อน
 เถอะ” นอกจากนี้ ยังพบว่ามีความพบบ่อยที่แสดงการดูถูกอย่างชัดเจนอีกมาก เป็นต้นว่า
 คำว่า “บ้านนอก” ในถ้อยคำ “ดูก็รู้ว่ารู้แล้วว่าเป็นพวกบ้านนอก” คำว่า “หน้าอย่างนี้” ในถ้อยคำ
 “หน้าอย่างนี้เหวอะเรียนหมอ” หรือ คำว่า “กระจอก” ในถ้อยคำ “พวกคนกระจอก”

4.2.2 การกล่าวถึงความล้มเหลวในอดีต

การกล่าวถึงความล้มเหลวในอดีต หมายถึง การพูดอ้างถึงความผิดพลาด หรือ ความพลาดพลั้งที่เคยเกิดขึ้นกับผู้ฟัง โดยผู้พูดมีเจตนาบอกเป็นนัยว่าสิ่งที่ผู้ฟังกำลังทำหรือ จะกระทำในอนาคตนั้นไม่มีความเป็นไปได้เช่นเดียวกับความล้มเหลวที่เคยเกิดขึ้นแล้วในอดีต เช่น “อย่าว่าแต่ไปเป็นทหารเลย แคว้งรอบสนามฟุตบอลรอบเดียวแถมยังเป็นลมเลย” หรือ “จะไปสมัคร แข่งทำอาหารเหรอ ไร่ เจียวไข่ยังไหม้อยู่เลย” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมถูกด้วยการกล่าวถึงความล้มเหลวในอดีตเพื่อสื่อ อารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 5 เอ็ดดี้ นำ “หนังสือตึก” มาเสนอขายให้กับจำปึงเหง่งและสะมะชาย

เอ็ดดี้: ผมเพิ่งเอามาจากฝรั่งเศส
 จำปึงเหง่ง: เนี่ยนะ
 → สะมะชาย: ฝรั่งเศสไหน บางลำภูมึงไปยั้งหลงเลย

(ตามแยกจวงเจริญ/น้องดาว ยอดนักสืบ)

เหตุการณ์ในตัวอย่างข้างต้นเป็นการพูดเสนอขายเครื่องยิงชนิดหนึ่งที่ทำด้วยแถบยาง ผูกติดกับสิ่งที่เป็นง่าม หรือที่เรียกกันว่า “หนังสือตึก” พ่อค้าเอ็ดดี้อ้างว่าเขาได้เดินทางไปยังประเทศ ฝรั่งเศสด้วยตนเองเพื่อนำสินค้านี้เข้ามาจำหน่าย สะมะชายไม่เชื่อในคำอ้างดังกล่าว และได้กล่าว ดุหมั่นเอ็ดดี้ เขาพูดสเปซมาทว่าการเดินทางออกนอกประเทศเป็นสิ่งที่เอ็ดดี้ไม่มีทางทำได้ อย่างแน่นอนโดยอ้างถึงความผิดพลาดของเอ็ดดี้ คือ การหลงทางเมื่อคราวเดินทางไปบางลำภู ความขบขันในตัวอย่างนี้อาจมีสาเหตุมาจากการที่สะมะชายรู้สึกว่าคุณเองมีชัยเหนือกว่าที่ได้แสดง การเหยียดหยามเอ็ดดี้ และความรู้สึกเหล่านี้เองเป็นที่มาของอารมณ์ขันและเสียงหัวเราะตาม หลักการของทฤษฎีความเหนือกว่า

4.3 วัจนกรรมตำหนิ

วัจนกรรมตำหนิ (blaming) หมายถึง การใช้ถ้อยคำกล่าวติเตียนผู้ฟังด้วยอารมณ์โกรธ อันเนื่องมาจากผู้ฟังได้ทำให้ผู้พูดรู้สึกไม่พอใจ ผู้ฟังไม่ปฏิบัติตามในสิ่งที่ผู้พูดต้องการ หรือผู้พูด พิจารณาเห็นว่าความคิด พฤติกรรม หรืออุปนิสัยบางอย่างของผู้ฟังไม่ถูกต้อง ไม่เหมาะสม

จากการศึกษา พบตัวอย่างข้อมูลที่ใช้วัจนกรรมดำเนินในการสร้างความขบขัน ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็น 2 กลวิธีย่อย ดังนี้

4.3.1 การพูดตำนานอย่างชัดเจน

4.3.2 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.3.1 การพูดตำนานอย่างชัดเจน

การพูดตำนานอย่างชัดเจน หมายถึง การระบุถึงความคิด ความประพจน์ หรืออุปนิสัยของผู้ฟังที่ผู้พูดลงความเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี ไม่ถูกต้อง หรือไม่เหมาะสม เช่น “ขี้เหนียวจริงๆ เลย” หรือ “มีเมียอยู่แล้วยังจะไปมีเมียน้อยอีก” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมดำเนินเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 6 สมรกล่าวขอโทษลูกหลาน เนื่องจากที่ผ่านมามันก้าวก่ายชีวิตส่วนตัวของพวกเขามากเกินไป

สมร: เอ่อ แล้วยายก็ต้องขอโทษทุกคนนะที่เข้าไปจูนจ้านชีวิตของพวกเขา
 เนี่ยะ วุ่นวายไปหมด ไม่รู้จะช่วยให้ได้ไง นิสัยมันเป็นอย่างเงี้ย มันแก้
 ไม่หาย

โสภิตภิตา: อู๊ย ไม่หายหรอกค่ะ จนตายซะเมื่อไรแหละค่ะ

→สมร: ปากเสียนะหนู

(โคกคุณตระกูลไข่/คุณยายยังอยู่อยู่)

เหตุการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ การเกิดความขัดแย้งระหว่างสมรกับลูกหลาน อย่างไรก็ตาม สถานการณ์ดังกล่าวได้คลี่คลายลงเมื่อทั้งสองฝ่ายต่างมาขอโทษซึ่งกันและกัน สมรกล่าวขอโทษและยอมรับว่าตนได้เข้าไปวุ่นวายกับการดำเนินชีวิตของลูกหลานมากเกินไป และถ้าจะให้เธอแก้ไข นิสัยดังกล่าวคงไม่ใช่เรื่องง่ายนัก ส่วนโสภิตภิตาซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ด้วยได้พูดเสริมแสดงความเห็นว่าสมรไม่สามารถแก้ไขนิสัยดังกล่าวได้ เว้นเสียแต่สมรจะตายจากโลกนี้ไป เมื่อสมรได้ยินเช่นนั้นจึงรู้สึกโกรธที่โสภิตภิตามาพูดซ้ำเติมตน เธอจึงได้กลับด้วยการบอกให้โสภิตภิตารู้ตัวว่าเธอมีนิสัยชอบพูดจาวาไรผู้อื่น

ความขบขันในตัวอย่างนี้สามารถพิจารณาได้หลายมุมมอง หากวิเคราะห์ตามทฤษฎีความเหนือกว่า อารมณ์ขันอาจเกิดจากความพอใจที่ได้หัวเราะเยาะในความเปลื้องปล้ำของโสภิตภิตาที่ถูกสมรตำหนิ หรือเสียงหัวเราะอาจมีที่มาจากการที่สมรระบายความก้าวร้าวด้วยการกล่าววาจาตำหนิผู้อื่นตามหลักการของทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 7 สะมะชายสังเกตเห็นว่ายามประจำชอยสามแยกกำลังนั่งหลับในเวลางาน

สะมะชาย: ให้ทำงาน ให้มาเผ่ายาม ไม่ใช่มาหลับยาม
 ยาม: กำลังฝันว่าเปิดแอร์เย็นสบาย มาอยู่อะไรเนี่ย
 → สะมะชาย: นั่น ฝันอีก ฝันว่า เปิดแอร์ เปิดแอร์ แหม ว่างไม่ได้ ว่างเป็นหลับ ว่างเป็นหลับ

(สามแยกจ้งเจริญ/นางสาว...ประหยัด)

บทสนทนาที่เกิดขึ้นอันสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่สะมะชายเห็นยามประจำชอยสามแยกกำลังนั่งหลับในเวลางาน สะมะชายรู้สึกไม่พอใจในพฤติกรรมของยาม เขาจึงต่อว่ายามโดยการบอกกล่าวถึงการกระทำที่ไม่ถูกต้อง นั่นคือ การนอนหลับในเวลางานซึ่งแสดงถึงความไม่รับผิดชอบต่อนหน้าที่

ต้นกำเนิดของอารมณ์ขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดจากการที่ผู้หัวเราะรู้สึกตลกในความโชคร้ายของยามโชคร้ายที่ถูกสะมะชายตำหนิ โดยนำมาเปรียบเทียบกับความโชคร้ายของตัวเองตามทฤษฎีความเหนือกว่า หรือความตลกเกิดจากการที่สะมะชายระบายความก้าวร้าวออกมาด้วยการต่อว่ายามอย่างรุนแรงตามทฤษฎีการปลดปล่อย

4.3.2 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ หมายถึง การใช้ถ้อยคำที่มีรูปภาพเป็นประโยคคำถามเพื่อแสดงเจตนาอย่างใดอย่างหนึ่งแก่ผู้ฟัง กรณีนี้ ผู้พูดใช้ประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์แสดงเจตนาตำหนิผู้ฟัง ยกตัวอย่างเช่น “ทำไมไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่นบ้าง” หรือ “ไม่รู้สักเรื่องจะได้ไหม” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ในการแสดงเจตนาตำหนิเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 8 หัวหน้ากำลังรอฟังคำตอบจากชัดเจนว่าชายคนใดทำให้ลูกสาวของเขาตั้งครรภ์ ในขณะที่ชัดเจนได้เพียงแต่ยิ้ม และอดัดใจที่จะตอบ

→หัวหน้า: จะยิ้มอีกนานมัย

(บางรักซอย 9/ปทุมทอง)

บทสนทนานี้เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่หัวหน้าสั่งให้ชัดเจนสืบว่าใครที่ทำให้ลูกสาวของเขาตั้งครรภ์ ครั้นเมื่อถูกทวงคำตอบ ชัดเจนได้เพียงแต่ยิ้มไม่ตอบคำถาม ส่วนหัวหนารอคอยคำตอบอยู่นานจนเกิดความรู้สึกไม่พอใจ เขาจึงเอ่ยขึ้นว่า “จะยิ้มอีกนานมัย” คำพูดของหัวหน้าเป็นคำถามเชิงวาทศิลป์ กล่าวคือ ผู้พูดไม่ประสงค์อยากทราบว่าชัดเจนจะใช้เวลายิ้มอีกนานเท่าไร แต่ต้องการตำหนิชัดเจนว่าควรจะตอบคำถามของเขาเสียที่ ไม่ใช่ยืนยิ้มอยู่เช่นนี้

ต้นกำเนิดของเสียงหัวเราะอาจเกิดจากการที่ผู้หัวเราะรู้สึกตลกในความเคราะห์ร้ายของชัดเจนที่ถูกหัวหน้าตำหนิตามหลักการของทฤษฎีความเหนือกว่า หากพิจารณาตามทฤษฎีการปลดปล่อย อารมณ์ขันอาจเกิดจากการที่หัวหนาระบายความก้าวร้าวออกมาทางวาจาด้วยการพูดตำหนิชัดเจน

ตัวอย่างที่ 9 ป้อมกับสำราญเดินเข้ามาในอุ้ง ขณะที่เชิดชูกำลังเกี่ยวหญิงสาวที่ชื่อแยม

→เชิดชู: ป้อมมาทำไมเนี่ย มาทำไมตอนนี่ มาขัดจังหวะแท้ๆ เลย

(ช่างสำราญกับสาวร้านชำ/นัดบอด)

เหตุการณ์นี้เกี่ยวกับข้อกังขาเชิดชูเจ้าของอุ้งซึ่งมีอุปนิสัยเจ้าชู้ เมื่อได้กัตามที่มีสาวสวยมาที่อุ้ง เขาจะต้องมาพูดเกี่ยวเสมอ เช่นเดียวกับในวันนี้ เชิดชูมานั่งพูดคุยใกล้ชิดสนิทสนมกับแยม หญิงสาวที่มาขอพบสำราญพนักงานคนหนึ่ง ในอุ้ง ส่วนป้อมนายช่างใหญ่ทราบในพฤติกรรมของเจ้านายดี เขาจึงรีบร้อนออกไปตามสำราญเพื่อมาขัดขวางการกระทำของเชิดชู การกระทำของป้อมสร้างความไม่พอใจให้เชิดชูเป็นอย่างมาก เชิดชูจึงใช้ประโยคคำถามเชิงวาทศิลป์ดังที่ปรากฏในตัวอย่างแสดงเจตนาตำหนิป้อมที่เข้ามาขัดจังหวะ

ในตัวอย่างนี้ การที่เชิดชูปลดปล่อยความก้าวร้าวด้วยการกล่าวตำหนิป้อมสามารถสร้างความขบขันได้ เนื่องจากการทำให้ความก้าวร้าวที่ถูกเก็บกดนี้เป็นอิสระ คือ ต้นกำเนิดของเสียงหัวเราะตามทฤษฎีการปลดปล่อย หรือหากพิจารณาในมุมมองของทฤษฎีความเหนือกว่า ผู้หัวเราะอาจรู้สึกขบขันในความโชคร้ายของเชิดชูที่ถูกผู้อื่นขัดขวางการเกี่ยวหญิงสาว

จากการอธิบายข้างต้น อาจสรุปได้ว่าทฤษฎีการปลดปล่อยและทฤษฎีความเหนือกว่าน่าจะมีพลังที่มาจากความซับซ้อนจากการแสดงวัจนกรรมดำเนินได้ กล่าวคือ หากพิจารณาจากคุณสมบัติในการสื่อเจตนาของวัจนกรรมดำเนิน จะเห็นได้ว่าการแสดงวัจนกรรมนี้ ผู้พูดตั้งใจล่วงเกินผู้ฟังด้วยวาจา ในหลักการของทฤษฎีการปลดปล่อย เชื่อว่าการได้ปล่อยความก้าวร้าวให้เป็นอิสระจากการถูกเก็บกดสะสมไว้ในจิตใจได้สำนึก คือ ต้นกำเนิดของเสียงหัวเราะ

หากจะพิจารณาจากมุมมองของทฤษฎีความเหนือกว่า การดำเนินผู้อื่นมักมีลักษณะเป็นการบ่งชี้ข้อดีของตน หรือบ่งบอกความบกพร่องของบุคคลที่ถูกดำเนิน ความไม่สมบูรณ์แบบในบางประการของบุคคลอื่นทำให้ผู้พูดรู้สึกว่าตนเหนือกว่าโดยนำไปเปรียบเทียบกับลักษณะที่ดีของตัวเอง ความรู้สึกเหนือกว่านี้เป็นที่มาของอารมณ์ขัน

4.4 วัจนกรรมข่มขู่

วัจนกรรมข่มขู่ (threatening) หมายถึง การใช้วาจาเพื่อบ่งบอกเจตนาว่าจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคตที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ฟัง เป็นต้นว่า การทำร้ายร่างกาย การทำให้เสียทรัพย์สิน หรืออื่นๆ ถ้าหากผู้ฟังไม่ปฏิบัติตามสิ่งที่ผู้พูดปรารถนา วัจนกรรมข่มขู่ที่พบส่วนมากจะปรากฏในรูปประโยคเงื่อนไข สังเกตได้ว่ามักจะขึ้นต้นด้วยคำว่า “ถ้า” ประโยคเงื่อนไขในลักษณะนี้มักจะประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการระบุถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้พูดไม่พอใจ ส่วนที่สองเป็นการบ่งถึงความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นแก่ตัวผู้ฟัง และหากเงื่อนไขในส่วนแรกเป็นจริง ผู้ฟังจะได้รับผลร้ายในส่วนที่สอง เช่น “ถ้านายยังมาสายอีกนะ นายจะถูกไล่ออกจากงาน” จะเห็นได้ว่าตัวอย่างวัจนกรรมข่มขู่นี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ ถ้อยคำ “ถ้านายยังมาสายอีกนะ” เป็นการบ่งถึงสาเหตุที่ทำให้ผู้พูดไม่พอใจ คำพูดต่อมาที่ว่า “นายจะถูกไล่ออกจากงาน” เป็นการชี้บอกผลเสียที่ผู้ฟังจะได้รับ และถ้าผู้ฟังมีพฤติกรรมการมาสายอีกครั้งจริง ผู้ฟังอาจจะได้เป็นพนักงานของบริษัทนี้อีกต่อไป ในทางกลับกัน หากผู้ฟังไม่มาสาย ผลร้ายที่ระบุไว้ในส่วนหลังมักจะไม่มีเกิดขึ้น

วัจนกรรมข่มขู่สามารถจำแนกออกเป็น 4 กลวิธีย่อย ดังนี้

4.4.1 การข่มขู่อย่างชัดแจ้ง

- (1) การระบุสาเหตุและผลร้าย
- (2) การระบุผลร้าย

4.4.2 การสั่งห้าม

4.4.3 การอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่มีอำนาจ

4.4.4 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.4.1 การพูดข่มขู่อย่างชัดเจน จำแนกเป็น 2 กลวิธีย่อย ได้แก่

(1) การระบุสาเหตุและผลร้าย หมายถึง การกล่าวว่ถ้าผู้ฟังกระทำหรืองดเว้นกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่จะทำให้ผู้พูดไม่พอใจ ผู้ฟังอาจจะได้รับผลร้ายอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจเกิดขึ้นจริงหรือไม่ก็ได้ กลวิธีการระบุสาเหตุและผลร้ายเพื่อแสดงเจตนาข่มขู่มีลักษณะเป็นประโยคเงื่อนไขตามที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ประโยคเงื่อนไขนี้ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ การบ่งบอกสาเหตุที่จะทำให้ผู้พูดไม่พอใจและการพูดถึงความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นแก่ตัวผู้ฟัง ยกตัวอย่างเช่น “ถ้าไม่หยุดพูดมากนะ พรุ่งนี้เตรียมรับซองขาวได้เลย” หรือ “ฉันจะหย่า ถ้าแกยังไม่เลิกนิสัยเจ้าชู้” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมข่มขู่เพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 10 น้อยมาที่บ้านของตุ้ซึ่งเป็นคนรักเก่าเพื่อส่งเค้กกับแบ่งลูกสาวของตุ้ ระหว่างที่รอตุ้กับลูกชายจึงชวนน้อยพูดคุยกันอย่างสนุกสนาน เมื่อเยาว์ภรรยาของตุ้เห็นเข้าจึงเกิดความไม่พอใจ

เยาว์: แกกล้ามากเกินไป
 ตุ้: โอ้ แม่ ไม่มีอะไร คือ น้อยเนียเค้าส่งเค้ก
 →เยาว์: ถ้าไม่ใช่แค่ส่งเค้กละก็ แกได้สูญเสียแน่ ไอ้ตุ้

(บางรักซอย 9/เรื่องของผัวๆ เมียๆ)

บทสนทนาที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกโกรธที่เยาว์เห็นตุ้สามีของตนนั่งคุยกับคนรักเก่าอย่างสนุกสนานภายในบ้านของตัวเอง เยาว์เปิดการสนทนาด้วยการพูดประชดตุ้ว่าเขามีความกล้าหาญมากที่พาอดีตคนรักมาที่บ้าน ส่วนตุ้ปฏิเสธเสียงแข็งว่าความสัมพันธ์ระหว่างเขากับน้อยไม่ได้เป็นเช่นดังก่อนแล้ว ตอนนี้คงเหลือเพียงแค่ความเป็นเพื่อนเท่านั้น และพยายามให้เหตุผลการมาที่บ้านของน้อยว่าเป็นเพราะเธอต้องการส่งเค้กกับแบ่งซึ่งเป็นลูกสาวของตุ้กับเยาว์ อย่างไรก็ตาม เยาว์ยังไม่เชื่อคำอธิบายของตุ้อย่างสนิทใจ เธอจึงพูดขู่ว่าจะทำร้ายร่างกายตุ้จนปางตาย หากน้อยไม่ได้มาที่บ้านเพียงเพื่อส่งเค้กอย่างเดียว จะเห็นได้ว่าถ้อยคำข่มขู่ในตัวอย่างนี้มีลักษณะเป็นประโยคเงื่อนไข ประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นเงื่อนไข คือ “ถ้าไม่ใช่แค่ส่งเค้กละก็” และส่วนผลร้ายที่ผู้ฟังอาจจะได้รับ คือ “แกได้สูญเสียแน่ ไอ้ตุ้” ถ้าเงื่อนไขในส่วนแรกเป็นจริง

หรือถ้าน้อยไม่ได้มาที่บ้านเพื่อตั้งใจสังเวยแล้ว ผลประโยชน์ที่เขาต้องสูญเสีย คือ เขาอาจถูกแยวทำร้ายร่างกายจนเสียชีวิต

อารมณ์ขันในตัวอย่างข้างต้นอาจมีที่มาจากสาเหตุหลายประการประกอบกัน กล่าวคือ ผู้หัวเราะอาจจะรู้สึกขบขันในความโศกเศร้าของดีที่ถูกแยวซึ่งจะทำร้ายตามทฤษฎีความเหนือกว่า หากพิจารณาจากมุมมองของทฤษฎีการปลดปล่อยอาจสรุปได้ว่าเสียงหัวเราะมีที่มาจากการที่แยวแสดงความก้าวร้าวออกมาทางวาจา นอกจากนี้ การเล่นคำโดยการใช้รูปคำว่า “สัง” ซ้ำกันในวลี “สังเวย” และในคำประสม “สังเสีย” อาจมีส่วนช่วยให้เกิดอารมณ์ขันได้มากขึ้นด้วย

ตัวอย่างที่ 11 แยมขอร้องสำราญให้หาคนมาสวมรอยเป็นตนเองเพื่อไปพบกับทิวสนผู้ชายที่รู้จักกันทางอินเทอร์เน็ต

สำราญ: เดี่ยวนะนี่ก่อน มันก็พอมีอะนะ แต่ถ้าเกิดไอ้ทิวสนเนี่ยมันเป็นบ้าโรคจิต บ้ากามขึ้นมา เพื่อนฉันไม่แยءเหรอกแก

→ แยม: เฮ้ย สรุปจะช่วยไม่ช่วยเนี่ย ถ้าแกไม่ช่วยนะ ฉันไม่เซ็นชื่อเข้าเรียนแทนแจนะเว้ย แล้วเลคเชอร์ที่แกยืมไป คืนมาให้หมดเลย

(ข้างสำราญกับสาวร้านชำ/นัดบอด)

ในตัวอย่างนี้ แยมขอความช่วยเหลือจากสำราญซึ่งเป็นเพื่อนร่วมคณะวิศวกรรมศาสตร์ แต่สำราญมีที่ท่าบ้ายเบี่ยงโดยอ้างเหตุผลต่าง ๆ นานา ส่วนแยมสังเกตอาการของเพื่อนว่าอาจจะปฏิเสธ เธอจึงตัดสินใจใช้วาทะข่มขู่สำราญทันที แยมพูดขู่ว่าถ้าหากสำราญไม่ช่วยเหลือเธอ เธอก็จะไม่ช่วยเหลือสำราญเช่นกัน การแสดงวาทะข่มขู่ในตัวอย่างนี้มีลักษณะเป็นการสร้างเงื่อนไขประกอบด้วย 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนที่เป็นเงื่อนไข คือ “ถ้าแกไม่ช่วยนะ” และส่วนผลร้ายที่ผู้ฟังอาจจะได้รับ คือ “ฉันจะไม่เซ็นชื่อเข้าเรียนแทนแจนะเว้ย แล้วเลคเชอร์ที่แกยืมไป คืนมาให้หมดเลย” ถ้าเงื่อนไขในส่วนแรกเป็นจริง กล่าวคือ สำราญไม่ให้ความช่วยเหลือแยม ผลประโยชน์ที่เขาต้องสูญเสียมี 2 ประการ คือ แยมจะไม่ลงชื่อเข้าเรียนแทนสำราญ และสมุดบันทึกการบรรยายของแยมที่สำราญยืมไปจะต้องนำมาคืนเธอทั้งหมด

อารมณ์ขันในตัวอย่างนี้คาดว่าอาจเกิดจากหลายสาเหตุ คือ เสียงหัวเราะอาจมีขึ้นจากการที่แยมระบายความก้าวร้าวจากการข่มขู่ตามทฤษฎีการปลดปล่อย ถ้าพิจารณาตามหลักการของทฤษฎีความเหนือกว่า ความขบขันอาจมีที่มาจากความรู้สึกว่าสำราญเคราะห์ร้ายที่ต้องตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก คือ เขาถูกบังคับให้ต้องช่วยเหลือแยม มิฉะนั้นแล้วจะไม่มีผู้ใดลงชื่อเข้าเรียนแทนซึ่งส่งผลให้เขาเรียนไม่จบ

(2) การระบุผลร้าย หมายถึง การกล่าวถึงความสูญเสียที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฟัง หากได้กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่สร้างความไม่พอใจให้กับผู้พูด เช่น “เดี๋ยวต๋อยพันร่วงเลย” หรือ “ฉันจะไล่แกออก” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมข่มขู่เพื่อสื่อความตลก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 12 ลำไยซึ่งเป็นคนงานที่ร้านก๋วยเตี๋ยวขอปันรังนกจากอาบ๊องลูกสาวเจ้าของร้าน

ลำไย: จั้นขอพี่ลำไยกินบ้างนะคะ เพื่อจะหน้าแดงเหมือนน้องบ๊องอะ นะ นะ ขอ

บ้างนะ

อาบ๊อง: ไปซื้อเองสิคะ

(ลำไยพยายามยื่นมือมาขออาบ๊องกินรังนก แต่อาบ๊องถือขวดรังนกหนีมือของลำไย ในขณะที่นั้นเองอาฮวดเดินเข้ามา)

→อาฮวด: เดี๋ยวล้อได้แดงแน่อลำไย เดี๋ยวออกจากงาน ไปทำงาน

(เฮง เฮง เฮง/อาม่า โคม่่า)

บทสนทนานี้เกี่ยวข้องกับลำไยซึ่งเป็นคนงานในร้านก๋วยเตี๋ยวขอแบ่งรังนกจากอาบ๊องมารับประทานเพื่อจะได้มีใบหน้าสวยใส ขณะนั้น อาฮวดเจ้าของร้านเห็นว่าลำไยคุยเรื่องสัพเพเหระในเวลางานจึงรู้สึกไม่พอใจ ในผลัดสุดท้ายเจ้าของร้านบอกกล่าวผลลัพธ์ที่ลำไยจะได้รับ ถ้าหากเธอยังไม่กลับไปทำงานตามหน้าที่ของตัวเอง นั่นคือ การถูกไล่ออกจากงาน

ในมุมมองของทฤษฎีการปลดปล่อย ที่มาของเสียงหัวเราะอาจเกิดจากการที่อาฮวดปลดปล่อยความรู้สึกก้าวร้าวออกมาด้วยการใช้วาจาข่มขู่จะทำร้ายร่างกายลำไย ในขณะที่เมื่อวิเคราะห์ตามทฤษฎีความเหนือกว่า ความตลกอาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้หัวเราะรู้สึกตลกในความเคราะห์ร้ายของลำไยที่อาจจะถูกไล่ออก นอกจากนี้ สังเกตว่ามีการเล่นคำหลายความหมาย คือ คำว่า “แดง” ในความหมายแรก “แดง” หมายถึง ผิวน้ำที่ไม่เหี่ยวเหี่ยว อีกความหมายหนึ่ง “แดง” หมายถึง การถูกไล่ออกจากงาน การเล่นคำหลายความหมายในลักษณะนี้อาจมีส่วนช่วยทำให้ผู้ฟังรู้สึกขบขันได้ในขณะเดียวกัน

ตัวอย่างที่ 13 ลำดวนช่วยเสียหนี้ตั้งชื่อร้านว่าหมูโกชนา แต่เสียหนี้ยังไม่ชอบโดยให้เหตุผลว่าชื่อดังกล่าวไม่แสดงถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

เสียหนี้: ชื่อไม่ดี จืดชืด

ลำดวน: เออวะ เดี่ยวๆ หมูโกชนา หมูโกชนา อู้ย นี่เลย หมาโกชนู รับรองติดหู
แน่นอนเฮีย
→เฮียหมู: ชื่อนะติดหู แต่เดี๋ยวหนูแกจะติดไ้ฉันนี่
(เฮียหมูชี้นิ้วไปที่เท้าของตัวเอง)

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

เหตุการณ์ในตัวอย่างนี้สืบเนื่องมาจากการที่เฮียหมูจะตั้งชื่อร้าน ลำดวนในฐานะลูกค้าประจำได้เสนอชื่อ “หมูโกชนา” แต่เฮียหมูมีความเห็นว่าชื่อนั้นธรรมดาและด้าะดินเกินไป ต่อมาลำดวนพยายามคิดชื่อใหม่ด้วยการนำคำว่า “หมูโกชนา” มาสลับเสียงสระในพยางค์แรกกับพยางค์สุดท้ายของคำ หรือที่เรียกกันว่า “การผวนคำ” ชื่อใหม่ที่ได้ออกเสียงว่า “หมาโกชนู” ทว่าเสียงบางส่วน of ชื่อนี้มีความหมายไปพ้องกับคำว่าสุนัขซึ่งไม่เป็นมงคลกับการตั้งชื่อร้าน ด้วยเหตุนี้เฮียหมูจึงรู้สึกโกรธลำดวนเป็นอย่างมาก และพูดว่าลำดวนอาจจะถูกทำร้ายด้วยฝ่าเท้าของเขา

บ่อเกิดของอารมณ์ขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่เฮียหมูได้ระบายความก้าวร้าวด้วยการพูดข่มขู่ตามความเชื่อของทฤษฎีการปลดปล่อย หรือเมื่อพิจารณาตามหลักการของทฤษฎีความเหนือกว่า ความขบขันอาจมาจากความรู้สึกว่าลำดวนโชคไม่ดีที่อาจจะถูกเฮียหมูทำร้าย นอกจากนั้น การเล่นคำโดยกลับลำดับคำว่า “นู” กับ “ติด” จากถ้อยคำที่ว่า “ติดหู” เป็น “หูติดไ้ฉันนี่” ซึ่งในที่นี้ หมายถึง หูของลำดวนอาจถูกทำร้ายด้วยฝ่าเท้าของเฮียหมู การเล่นคำในลักษณะนี้สามารถสื่อเจตนาข่มขู่พร้อมกับสร้างอารมณ์ขันได้ในขณะเดียวกัน

จากตัวอย่างที่ 12 และ 13 จะเห็นได้ว่ากลวิธีย่อนี้มักขึ้นต้นด้วยคำว่า “เดี๋ยว” เพื่อแสดงว่าผู้พูดจะทำการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเป็นภัยแก่ผู้ฟังในไม่ช้า

4.4.2 การสั่งห้าม

การสั่งห้าม หมายถึง การบอกกล่าวให้ผู้ฟังรู้ตัวล่วงหน้าว่าต้องไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ผู้พูดไม่ต้องการ หรือต้องประพฤติตนให้อยู่ในขอบเขตที่ผู้พูดจำกัดไว้ โดยมีเจตนาบอกเป็นนัยว่าหากผู้ฟังไม่เชื่อฟังหรือละเมิดแล้ว ผู้พูดอาจจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ส่งผลเสียแก่ผู้ฟัง เช่น “อย่าให้ฉันเห็นหน้าแกอีกนะ” หรือ “แกห้ามมายุ่งเกี่ยวกับลูกสาวข้าอีกนะไ้้วย เดี่ยวจะหาว่าข้าไม่เตือน” กลวิธีย่อนี้มักจะปรากฏคำว่า “อย่า” และ “ห้าม”

จากการศึกษา พบการสั่งห้ามในการแสดงเจตนาข่มขู่เพื่อสื่อความตลก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 14 พ่อสะมะชายกำลังจะหยิบกระดาดที่มีข้อความว่า “น้ำพริกตาโง่” ออกมาซุเพื่อเป็นการโฆษณาสินค้า แต่จำโป่งเหงงรู้ทันและพูดห้ามไว้

พ่อสะมะชาย: อะ ดูรูปซะก่อน

จำโป่งเหงง: เดี่ยว เดี่ยว เดี่ยว เดี่ยว ไม่ต้องควักออกมา เดี่ยวมีตายตาโง่อะไรอีก
ไม่เอา

→พ่อสะมะชาย: จำไว้ละมึง จำไว้เลย จำไว้เลย อย่าผ่านหน้าบ้าน

(สามแยกจวงเจริญ/คลองมอญ)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ พ่อสะมะชายซึ่งสวมบทบาทโดยโง่ เชิญยิ้มเตรียมจะหยิบกระดาดที่มีข้อความว่า “น้ำพริกตาโง่” ขึ้นมาเพื่อโฆษณาสินค้าของตัวเอง จำโป่งเหงงรู้เท่าทันความคิดนี้ เพราะโง่ เชิญยิ้มมักจะซุบซิบโฆษณา น้ำพริกของตัวเองเสมอ จำโป่งเหงงได้พูดปรามไว้ในผลัดที่ 2 ข้างฝ่ายพ่อสะมะชายรู้สึกไม่พอใจการกระทำของจำโป่งเหงง เขาจึงพูดขู่จำโป่งเหงงว่าห้ามผ่านหน้าบ้านของเขาอีก มิเช่นนั้นแล้ว เขาจะไม่รับรองความปลอดภัย

ความตลกในตัวอย่างนี้อาจเกิดจากการแสดงความก้าวร้าวของพ่อสะมะชายตามแนวคิดของทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 15 น้อยอดีตคนรักของตุ้ขออนุญาตเข้าห้องน้ำที่บ้านของตุ้กับเยาว์

น้อย: พี่ตุ้คะ น้อยขอเข้าห้องน้ำน้อยได้มั๊ยคะ

ตุ้: ได้มั๊ยแม่

→เยาว์: แค่อุ้งน้ำที่บ้านแค่นี้ อยู่ได้แล้ว ขอให้มันเป็นแค่อุ้งน้ำนะ

(บางรักซอย 9/เรื่องของผัวๆเมียๆ)

บทสนทนาที่เกิดขึ้นจากการที่น้อยคนรักเก่าของตุ้ขอเข้าห้องน้ำ แต่ตุ้ขออนุญาตเยาว์ก่อนเนื่องจากเกรงใจภรรยา ส่วนเยาว์อยู่ในภาวะอารมณ์หึงหวงสามี เธอจึงพูดข่มขู่น้อยด้วยการเตือนให้รู้ตัวล่วงหน้าว่าน้อยมีสิทธิเพียงเข้าห้องน้ำในบ้านเท่านั้น ถ้าหากน้อยพยายามทำให้ถ่านไฟเก่าคุ้ขึ้นมาอีกครั้งด้วยการกระทำความผิดนอกเหนือไปจากการเข้าห้องน้ำ น้อยอาจได้รับผลร้าย

อารมณ์ขันในตัวอย่างนี้อาจมีแหล่งที่มาเช่นเดียวกับตัวอย่างข้างต้น คือ เสียงหัวเราะอาจเกิดขึ้นจากการแสดงความไม่พอใจของเยาว์ด้วยการใช้วาจาข่มขู่ผู้อื่นตามหลักการของทฤษฎีการปลดปล่อย

4.4.3 การอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่มีอำนาจ

การอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่มีอำนาจ หมายถึง การกล่าวอ้างชื่อบุคคล หรือสิ่งของทั้งในเชิงรูปธรรมหรือนามธรรมที่มีอิทธิพลต่อผู้ฟัง ซึ่งผู้วิจัยแบ่งเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ประเภทแรกเป็นบุคคล โดยมากมักเป็นคนที่มีความสามารถสูงกว่าผู้ฟัง ทั้งนี้เนื่องจากผู้ที่มีความสามารถสูงมักจะมีอำนาจเหนือกว่าด้วย เช่น ถ้าผู้ฟังเป็นนักเรียน ผู้พูดอาจจะอ้างถึงครูหรือพ่อแม่ซึ่งมีอำนาจเหนือกว่าผู้ฟัง หรือหากผู้ฟังเป็นโจร ผู้พูดอาจจะกล่าวถึงตำรวจเพื่อขู่ผู้ฟัง ประเภทที่ 2 เป็นอาวุธ เช่น ปืน มีด ระเบิด ฯลฯ ประเภทที่ 3 เป็นสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น กฎหมาย ศาล หรืออื่นๆ การพูดถึงบุคคลหรือสิ่งของเหล่านี้จะมีผลทำให้ผู้ฟังเกิดความรู้สึกกลัว ยกตัวอย่างเช่น “ระเบิดในมือผมพร้อมทำงานทุกเมื่อ” หรือ “ฉันจะฟ้องครู” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการอ้างถึงบุคคลหรือสิ่งที่มีอำนาจในการแสดงเจตนาข่มขู่เพื่อสื่อความตลก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 16 หอยโข่งไม่พอใจที่ย้ายสมรตำหนิลูกตาลคู่รักของน้องชาย

หอยโข่ง: โข่งบอกแล้ว อย่าคบ อย่าคบ
 สมร: อย่าคบใคร
 หอยโข่ง: คบยายนั่นแหละ
 สมร: เจ้าโข่ง (สมรทำท่าจะตีหอยโข่ง)
 →หอยโข่ง: อ้าว โข่งมีส้มมะ
 (หอยโข่งชูส้มที่อยู่ในมือพร้อมกับยิ้ม)

(โคกคุณตระกูลไข่/คุณยายยอดยุ่ง)

บทสนทนาที่เกี่ยวข้องกับการที่สมรกล่าวตำหนิลูกตาลคู่รักของคำแหว่าไม่มีคุณสมบัติของกุลสตรีไทย หอยโข่งซึ่งเป็นพี่ชายของคำแหได้ฟังถ้อยคำวาจาที่รุนแรงของคุณยายแล้วเกิดความรู้สึกโมโหแทน หอยโข่งจึงได้พูดตอบโต้ว่ายายเป็นคนไม่น่าคบ สมรโกรธจัดที่มีลูกหลานมาต่อว่าตน เธอเอื้อมมือจะตีหอยโข่งเพื่อสั่งสอน ส่วนหอยโข่งกล่าวว่าตนมีส้ม การกล่าวอ้างถึงส้มเป็นการแสดงเจตนาข่มขู่ เนื่องจากส้มจัดเป็นอาวุธที่สามารถเสริมความมีอำนาจแก่ผู้ถือครอง โดยอาจนำไปใช้ป้องกันตัวเองหรือทำร้ายผู้อื่นก็ได้

ในตัวอย่างนี้ ความตลกอาจเกิดขึ้นได้จากหลายสาเหตุ ดังนี้ เมื่อพิจารณาตามหลักการของทฤษฎีความเหนือกว่า อารมณ์ขันอาจเกิดขึ้นจากการที่หอยโข่งรู้สึกมีชัยชนะสมร เพราะตนมี

ส้อมเป็นอาวุธ หรือหากพิจารณาจากมุมมองของทฤษฎีการปลดปล่อย อาจกล่าวได้ว่าความรู้สึก ขบขันเกิดจากการที่หอยโข่งแสดงความก้าวร้าวออกมาด้วยการใช้วาจาข่มขู่สมร

ตัวอย่างที่ 17 พ่อสะมะชายหยิบเงินสดปึกใหญ่มาตีที่ปากและหัวของจำเริญแห่งหลายครั้ง

พ่อสะมะชาย: ฟาดปาก แต่ถ้าวางงี้

(พ่อสะมะชายเอาเงินปึกหนึ่งมาตีที่หัวจำเริญแห่ง)

ตาย: ฟาดหัว

พ่อสะมะชาย: ฟาดหัว

→จำเริญแห่ง: นี่ๆ กฎหมายออกมาใหม่ เตะคนแก่แล้วไม่เป็นอะไรนะ

(สามแยกจรงเจริญ/คลองจรง)

บทสนทนานี้เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากเหตุการณ์ที่พ่อของสะมะชายปลอมตัวเป็นหญิงชรา เข้ามาในซอยสามแยกเพื่อตามหาลูกชาย แต่ยังไม่พบ เขาตัดสินใจว่าจ้างจำเริญแห่งให้ตามหา ด้วยเงินก้อนใหญ่ พ่อสะมะชายได้หยิบเงินสดปึกใหญ่มาตีจำเริญแห่งที่บริเวณหัวและปาก หลายครั้ง จำเริญแห่งไม่พอใจในการกระทำของพ่อสะมะชาย เขาจึงเอ่ยปากพูดว่า “กฎหมาย ออกมาใหม่ เตะคนแก่แล้วไม่เป็นอะไรนะ” การที่เขาพูดเช่นนั้นไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อแจ้ง ให้ทราบตามความหมายของรูปภาษา คำพูดของจำเริญแห่งที่อ้างถึงกฎหมายมีนัยเป็นเชิงข่มขู่ พ่อของสะมะชายว่าถ้าไม่หยุดทำร้ายร่างกายเขา เขาจะเตะพ่อสะมะชายเป็นการลงโทษ

ทฤษฎีการปลดปล่อยน่าจะให้คำอธิบายความขบขันในตัวอย่างนี้ได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ การแสดงเจตนาว่าจะเตะพ่อของสะมะชายเปรียบได้กับการระบายความก้าวร้าวทาง วาจา และการปลดปล่อยความรู้สึกต้องห้ามที่ถูกเก็บกดมิให้แสดงออกเหล่านี้เป็นที่มาของเสียง หัวเราะ

4.4.4 การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์

การใช้คำถามเชิงวาทศิลป์ หมายถึง การเอ่ยถามที่ผู้พูดมิได้คาดหวังว่าจะได้รับคำตอบ จากผู้ฟังตามรูปภาษาที่ปรากฏในคำถามนั้นๆ แต่ผู้พูดต้องการให้คำถามดังกล่าวสื่อเจตนาอื่นต่อ ผู้ฟัง ในที่นี้ คือ การข่มขู่ เช่น “อยากโดนตบหรือเ๊ย” หรือ “จะบอกหรือไม่บอก” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้คำถามเชิงวาทศิลป์แสดงเจตนาข่มขู่เพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 18 จำปึงหนึ่งสั่งแข่งให้ไปซื้อโอเลี้ยง แต่แข่งรู้สึกขี้เกียจ จึงทำเป็นพูดตลกเพื่อถ่วงเวลา

จำปึงหนึ่ง: ออกด้วย ออกเอง ออกเอง ไปซื้อมา เดียวนี้

สะมะชาย: เล่นมุก ยังจะเล่นมุก
(สะมะชายตบหัวแข่ง)

แข่ง: เฮ้ย อะไรกันหนิ

จำปึงหนึ่ง: จัดการ ไอ้สะมะ

→สะมะชาย: ไป ไป จะไปไม่ไป ฮะ

(ตามแยกจวงเจริญ/สมปอง...เพื่อนเก่า)

ในตัวอย่างนี้ จำปึงหนึ่งไม่พอใจที่แข่งไม่ยอมไปซื้อโอเลี้ยงตามคำสั่ง เขาจึงเรียกสะมะชายให้กระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดกับลูกน้องที่แตกแถวคนนี้ ฝ่ายสะมะชายถามแข่งว่า จะไปซื้อหรือไม่ไปซื้อโอเลี้ยง แต่เป็นการถามที่ไม่ปรารถนาคำตอบ ผู้พูดต้องการแสดงเจตนาข่มขู่ผู้ฟังว่าถ้าหากไม่ไปซื้อโอเลี้ยงแล้วอาจเกิดผลร้ายแก่ตัวผู้ฟังได้

ความขบขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่ผู้หัวเราะตลกในความเคราะห์ร้ายที่อาจจะเกิดขึ้นกับแข่งตามทฤษฎีความเหนือกว่า หรือเสียงหัวเราะที่เกิดขึ้นนี้อาจเป็นผลมาจากการที่สะมะชายระบายความก้าวร้าวของตนออกมาโดยใช้วาจากระรานผู้อื่นตามความเชื่อของทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 19 มารวยมาทานอาหารที่ร้านเฮียหมู แต่เฮียหมูเจ้าของร้านไม่ยอมขายให้เพราะไม่พอใจที่มารวยไม่จ่ายค่าอาหารมาเป็นเวลาหลายเดือนแล้ว

มารวย: นี่เฮีย ฉันเป็นหนี้เฮียแค่ข้าวสามมื้อเองนะ

เฮียหมู: เดือนนี้มึงยังไม่จ่ายเลย จะสามมื้อได้ไงวะ

มารวย: ก็มื้อเช้า มื้อกลางวัน มื้อเย็น สามมื้อไหมล่ะ

→เฮียหมู: เล่นลั่น เล่นลั่น เดี๋ยวกูแล้ลั่นชะดีใหม่

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

ตัวอย่างนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 18 คือ ถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันที่เป็นประโยคคำถามไม่ได้ทำหน้าที่สื่อความตามรูปภาษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ คำพูดของเฮียหมูที่ว่า “เดี๋ยวกูแล้ลั่นชะดีใหม่” ไม่ได้สื่อเจตนาถามให้มารวยตอบว่าดีหรือไม่ดี เพราะผู้พูดไม่ประสงค์อยาก

ทราบความเห็น กรณีนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่าเสียหมูใช้คำถามเชิงวาทศิลป์เพื่อถ่ายทอดเจตนา ช่มชู้จะทำร้ายมารวย เนื่องจากเขาโกรธที่มารวยค้ำค่าอาหาร ครั้นทวงถามยังพูดเล่นลั่นอีก

เสียงหัวเราะในตัวอย่างนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่เสียหมูได้เปิดเผยความก้าวร้าวออกมา ทางวาจาจากการพูดข่มขู่มารวยนี้ตามทฤษฎีการปลดปล่อย หรือหากพิจารณาตามทฤษฎีความเห็นอกว่า เป็นไปได้ว่าผู้หัวเราะอาจรู้สึกขบขันในความโชคร้ายของมารวยที่อาจจะถูกเสียหมูแกล้ง

จากการอภิปรายข้างต้น อาจสรุปได้ว่าการพูดข่มขู่มีนัยของความก้าวร้าว กล่าวคือ การขู่ว่าจะทำให้ผู้ฟังสูญเสียสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นการระรานบุคคลอื่นด้วยวาจา การใช้ถ้อยคำที่สร้างความรู้สึกเกรงกลัวให้กับผู้อื่นจึงเสมือนการได้ระบายความก้าวร้าวที่ถูกเก็บกดไว้ในจิตใจได้สำนึกของผู้พูดออกมา และตามหลักการของทฤษฎีการปลดปล่อยเชื่อว่าการแสดงความก้าวร้าวเป็นที่มาของเสียงหัวเราะ อย่างไรก็ดี วัจนกรรมข่มขู่สามารถพิจารณาที่มาของเสียงหัวเราะ โดยใช้มุมมองของทฤษฎีความเห็นอกว่าได้เช่นกัน กล่าวคือ การแสดงวาจาข่มขู่บุคคลอื่นสะท้อนให้เห็นถึงมีความมีอำนาจมากกว่าของผู้พูด การใช้วัจนกรรมดังกล่าวสามารถทำให้ผู้ฟังรู้สึกกลัวและควบคุมพฤติกรรมของผู้ฟังให้อยู่ในกรอบที่ผู้พูดต้องการได้ มนุษย์เรามักจะชอบใจในความเหนือกว่าของตน และมักจะหัวเราะในความเคราะห์ร้ายของบุคคลอื่น อนึ่ง การแสดงวัจนกรรมดังกล่าวอาจส่งผลให้ผู้ถูกข่มขู่รู้สึกกลัว และการแสดงท่าทางกลัวเกินกว่าเหตุ หรือการแสดงอาการกลัวออกมามากเกินไปจนผิดธรรมชาติมักเป็นเหตุให้เกิดอารมณ์ขันเพราะมีความไม่เข้ากันกับเหตุการณ์ปกติ

4.5 วัจนกรรมเข้าแหย่

วัจนกรรมเข้าแหย่ (teasing) หมายถึง การพูดกระแซาบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยมีท่าทางจริงจังหรือล้อเล่นก็ได้ คำพูดเข้าแหย่ส่วนใหญ่จะทำให้บุคคลที่ตกเป็นเป้าการล้อลั่นรู้สึกอับอายหรืออึดอัดใจ ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ชายคนหนึ่งกำลังจะไปตรวจเลือด เพื่อนสนิทของเขาจึงพูดขึ้นว่า “เดี๋ยวก็จะได้รู้แล้วสิว่าแกเป็นเอดส์” หรือสถานการณ์ที่เด็กผิวคล้ำและรูปร่างเจ้าเนื้อเดินผ่านหน้าห้องเรียน เพื่อนรุ่นเดียวกันพูดล้อว่า “ไอ้ฮ้วนดำ ฮ้วนดำ ฮ้วนดำ” เป็นต้น

วัจนกรรมเข้าแหย่สามารถจำแนกออกเป็น 4 กลวิธีย่อย ดังนี้

4.5.1 การพูดเข้าแหย่อย่างชัดเจน

4.5.2 การพูดให้ตกอยู่ในสถานการณ์ยากลำบาก

4.5.3 การพูดเกี้ยวพาราสี

4.5.4 การใช้คำพูดในเชิงเปรียบเทียบ

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.5.1 การพูดเข้าหาอย่างชัดเจน

การพูดเข้าหาอย่างชัดเจน หมายถึง การพูดกระเข้าผู้อื่นโดยกล่าวถึงข้อเสีย ข้อบกพร่อง เรื่องผู้สาว หรืออื่นๆ ของผู้ฟังเพื่อให้ได้รับความอับอาย เรื่องที่ล้อโดยมากมักจะเป็น เรื่องจริง เช่น การพูดหาเยเพื่อนที่มีรูปร่างเจ้าเนื้อที่กำลังเดินมาว่า “เฮ้ย พวกแกดูสิ ไขมันเดิน มาวะ” หรือ การพูดล้อผู้ที่มีศีรษะล้านว่า “ช่างที่ตัดผมให้แกคงเครียดน่าดู ไม่รู้จะหยิบเส้นไหน ขึ้นมาก่อน” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมเข้าหาเยเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 20 หอยโข่งและคำท้าเหยเชิญเห็นบัวศรีผู้เป็นแม่กำลังเดินลีลาศอยู่คนเดียวในห้องรับแขก คำท้าจึงทักทายแม่เพื่อให้รู้ว่าตนกับหอยโข่งเข้ามาในบ้านแล้ว

คำท้า:	สวัสดีครับคุณแม่
→หอยโข่ง:	เหงาสีท่า พ่อไม่อยู่
บัวศรี	มาไม่ให้ชุ่มให้เสียงเลยลูก

(โคกคุณตระกูลไข/คุณยายยอดขุ่น)

เหตุการณ์นี้เกี่ยวข้องกับการที่หอยโข่งกับคำท้าบังเชิญเห็นบัวศรีผู้เป็นแม่กำลังซ้อมเต้น ลีลาศคนเดียวในห้องรับแขก หอยโข่งจึงพูดหาเยการกระทำของแม่ว่าคงเกิดจากความเหงาที่พ่อ หายตัวไป แม่ไม่มีคู่ซ้อมลีลาศ จึงต้องมาเปิดเพลงเต้นลีลาศเพียงลำพัง ดังจะเห็นได้ในผลัดที่ 2

อารมณ์ขันในตัวอย่างนี้สามารถพิจารณาได้ 2 มุมมอง กล่าวคือ จากมุมมองของ ทฤษฎีความไม่เข้ากัน ผู้หวัระอาจรู้สึกตลกในพฤติกรรมของบัวศรีที่เต้นลีลาศคนเดียว ซึ่งตามปกติแล้ว การเต้นลีลาศมักจะเป็นการเต้นคู่ระหว่างชายและหญิง หรือหากพิจารณาในอีก มุมหนึ่ง ความขบขันอาจมีที่เกิดจากการที่หอยโข่งได้พูดเน้นย้ำการเต้นลีลาศโดยลำพังของบัวศรี การที่หอยโข่งพูดจาเข้าหาเยแม่ตัวถือเป็นการล่วงเกินผู้อื่น และถือเป็นที่มาของเสียงหัวเราะได้ตาม ทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 21 ป้อมบังเอิญเห็นสำราญกับนักร้องที่หน้าอุ้ดซึกกลางดึก

→ป้อม: เฮ้ย ไอ้สำราญทำไมกลับดึก เอ้า คุณนักร้องทำอะไรนี่ยะ ยามวิกาลนะ อ้อ
อยู่กันสองคน สงสัยจะกิ๊กกัน

นักร้อง: บ้า

(ช่างสำราญกับสาวร้านชำ/เสื่อพบสิงห์)

ในตัวอย่างนี้ ป้อมพูดเหยียดกับสำราญว่าคงจะแอบมีใจให้กัน เมื่อเห็นทั้งสองคนอยู่ด้วยกันในยามวิกาล การที่ป้อมใช้วาจาเข้าเหยียดกับสำราญเป็นการล่วงเกินผู้อื่น การพูดจาเหยียดบุคคลอื่นสามารถเป็นที่มาของเสียงหัวเราะตามทฤษฎีการปลดปล่อย

4.5.2 การพูดให้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก

การพูดให้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบาก หมายถึง การพูดสร้างสถานการณ์ที่ไม่ดี โดยไม่มีมูลความจริง เพื่อให้ผู้ที่ถูกเหยียดรู้สึกกระอักกระอ่วนใจ เช่น ลูกสาวพูดเหยียดพ่อของตนด้วยการบอกแม่ว่า “แม่ หนูเจอรอยเปื้อนลิปติกที่ปกเสื้อของพ่อคะ” หรือ หญิงสาวคนหนึ่งเข้าเหยียดเพื่อนสนิทว่า “ค่าเสื้อผ้าฉันทั้งหมด 70,000 บาทนี่ยะ ตกลงแกจ่ายให้ฉันนะ” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมเข้าเหยียดด้วยการพูดให้ตกอยู่ในสถานการณ์ที่ยากลำบากเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 22 หญิงแปลกหน้าคนหนึ่งกำลังรณรงค์ให้สมาชิกในซอยสามแยกประหยัด โดยมีป้าย
 จำปึงเหม่ง และสมาชิกคนอื่นๆ ให้ความสนใจฟัง

หญิงแปลกหน้า: หารสองทุกอย่างเลย

→ต่าย: เออ ดีเหมือนกันนะ จำ จำ ฉันมีหนี้อยู่ 2 พัน จำแบ่งไปพันนึงแล้วกัน
นะ

(สามแยกจวงเจริญ/นางสาว...ประหยัด)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ สมาชิกทุกคนในซอยสามแยกช่วยกันรณรงค์เรื่องความประหยัดด้วยวิธีการหารสอง ต่ายหนึ่งในสมาชิกซอยสามแยกพูดเข้าเหยียดจำปึงเหม่งว่าตนจะประหยัด โดยการแบ่งจำนวนเงินที่ตนเป็นหนี้ให้จำปึงเหม่งร่วมรับผิดชอบครึ่งหนึ่ง

ในตัวอย่างนี้ ความตลกมีที่มาจากการที่ต่ายพูดให้จำเป็่งรับภาระหนี้ของตนทั้งที่ไม่ควรมีส่วนรับผิดชอบ การกระทำของต่ายสื่อถึงนิสัยเกะกะระราน และการล่วงเกินผู้อื่นทางวาจาสามารถเป็นต้นกำเนิดของเสียงหัวเราะตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 23 อาเจ้งรำพึงกับตัวเองว่าอาจุกับอาดงไม่อยู่ ทำให้บ้านเจียบเหงา

อาเจ้ง: นี่อำมานะ อี้ก็ไปเที่ยวกับเพื่อนที่ชลบุรีไซ้มะตอนนี แล้วก็อาดงอีกไป
 ล้มมณากับเพื่อนที่เกาะสมุยอะ บ้านมันเหงาๆ ยังไงไม่รู้เนอะ

→อาเล้ง: อำมาเหงาเหรอ ให้ป้าหาเมียเพิ่มอีกคนหนึ่งดิ

(เฮง เฮง เฮง/อำมา โคม่า)

อาเจ้งพูดรำพึงว่าวันนี้บ้านค่อนข้างเจียบเหงา เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวไม่อยู่บ้านกันหลายคน ไม่ว่าจะเป็นอาจุที่ไปเที่ยวกับเพื่อนหรืออาดงที่ไปล้มมณา อาเล้งนึกสนุกจึงพูดยั่วแม่ตัวเองเล่นโดยแนะว่าถ้าแม่รู้สึกเหงาก็น่าจะอนุญาตให้พ่อมีภรรยาเพิ่มอีกหนึ่งคนจะได้ช่วยคลายเหงา

การพูดเข้าหย่พ่อกับแม่โดยแนะนำให้พ่อมีภรรยาเพิ่มอีกคนเป็นการแสดงออกถึงความก้าวร้าวผู้ใหญ่ การแสดงออกซึ่งความก้าวร้าวนี้เป็นบ่อเกิดของเสียงหัวเราะตามทฤษฎีการปลดปล่อย

4.5.3 การพูดเกี้ยวพาราสี

การพูดเกี้ยวพาราสี หมายถึง การพูดเพื่อให้ผู้อื่นรักตนในเชิงขู้สาว โดยคาดว่าผู้นั้นจะรู้สึกชื่นอายุ เช่น “น้องเนียน่ารักทุกวัน ทุกวินาทีเลยนะจ๊ะ” หรือ “ปากดีแบบนี้ เดี่ยวโดดจูบเลย” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมเข้าหย่ด้วยการพูดเกี้ยวพาราสีเพื่อสื่อความตลกดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 24 เฮียเจ็ดกล่าวอวยพรเนื่องในโอกาสครบรอบวันเกิดของปูเป้

เฮียเจ็ด: เนื่องด้วยวันนี้เป็นวันเกิดของอาปูเป้ ก็ขอให้มีความสุขความเจริญ คิดอะไรสมความปรารถนา ทำอะไรขอให้สำเร็จ หน้าที่การงานสำเร็จพร้อมกัน

- (ท): แอปเปิ้ลเบิร์ธเดย์พู่
(ปูเป้กำลังจะโน้มตัวลงไปเป่าเทียนบนขนมเค้ก)
- สละมะช่าย: เดี่ยวๆ เดี่ยวๆ
- ปูเป้: อะไรอะ
- สละมะช่าย: ปูเป้อธิษฐานหรือยังอะ ถ้าเกิดอธิษฐานว่ารักพี่นานๆ ไม่เอนะ พี่ขอเป็นรักพี่ตลอดชีวิตเลย
- (สามแยกจวงเจริญ/สมปอง...เพื่อนเก่า)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ ปูเป้กำลังจะเป่าเทียนที่อยู่บนขนมเค้กเพื่อฉลองครบรอบวันเกิดของตัวเอง ส่วนสละมะช่ายเพื่อนบ้านพูดเข้าหาปูเป้ โดยขอให้ปูเป้อธิษฐานว่าเธอจะรักเขาจนชั่วชีวิต ความตลกในตัวอย่างนี้เกิดขึ้นจากการที่สละมะช่ายพูดหาปูเป้ได้เขินอาย การใช้วาทะที่ทำให้บุคคลอื่นรู้สึกอาย อาจทำให้เกิดเสียงหัวเราะได้ตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 25 อาเจ็ง อาฮวด อาบ๊ิง ลำไย ป่อง และแจ๊คต่างรีบร้อนมาที่โรงพยาบาล เมื่อได้รับทราบข่าวว่าอาจุประสบอุบัติเหตุ

- อาเจ็ง: ไหนอะ ทางไหนอะ ทางไหนเฮีย
- อาบ๊ิง: นี นี นี อ้าวว่านะค๊ะ ทุกคนต้องใจเย็นก่อนนะค๊ะ อาม่าอาจจะไม่เป็นอะไรมากก็ได้
- (ในขณะที่ทุกคนกำลังเอะอะโวยวาย มีพยาบาลสาวคนหนึ่งเดินผ่าน มา ลำไยจึงเรียกไว้เพื่อสอบถามอาการป่วยของอาจุ)
- ลำไย: นี คุณพยาบาลคะ อาม่า อาม่า
- (ลำไยเริ่มร้องไห้พร้อมกับพูดไปด้วย จนผู้ฟังทั้งหลายไม่สามารถจับใจความที่ลำไยพูดได้)
- ป่อง: อะไรของมึงเนี่ยอีดำ พยาบาลเค้าจะรู้เรื่องมัย ไร่ คือจี้ครับ พยาบาลครับ เอ่อ ผมอยากจะถามว่า คุณพยาบาลนะ อยากมีแฟนเป็นคนขับรถแท็กซี่มั๊ยครับ
- (เฮง เฮง เฮง/อาม่า โคมา)

ในตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่าในผลัดสุดท้าย ป่องซึ่งประกอบอาชีพขับรถแท็กซี่พูดชักชวนนางพยาบาลให้คบหาและดูใจกับตน การที่ป่องพูดกับพยาบาลสาวเป็นการเข้าหาผู้อื่นทาง

วจา การใช้คำพูดล่วงเกินบุคคลอื่นสามารถเป็นที่มาของเสียงหัวเราะได้ตามทฤษฎีการปลดปล่อย

4.5.4 การใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบ

การใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบ หมายถึง การพูดเทียบเคียงว่าบุคคลคนหนึ่งเปรียบเป็นสัตว์หรือสิ่งของชนิดใดชนิดหนึ่งเพื่อให้ผู้ถูกแหย่ได้อาย ตัวอย่าง “หน้าตานายตอนนี้อ่างกะวักำลังโดนเชือดเลยอะ” หรือ “ทีหลังฉันจะซื้ออาหารสุนัขไปฝากแก” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมแหย่แหย่ด้วยการใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบเพื่อสื่อความตลก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 26 โสภิตภิตากำลังสนทนากับชาคริตเรื่องบัวศรีซึ่งเป็นเจ้านาย

โสภิตภิตา: คุณชาคริตรู้มั๊ยคะ เวลาพนักงานคนไหนป่วยเนี่ย คุณบัวศรีไปถึงนะ
เค้านปลอบ ขอโทษนะคะ เป็นไงบ้างคะ
(โสภิตภิตาเอามือลูบท้ายทอยของชาคริต)
ชาคริต: อย่างงี้เลยหรือครับ
→โสภิตภิตา: นายป่วยบ้างหรือยัง อ๊วย อ๊วย มีหมัดด้วย
(โคกคุณตระกุกไซ้/การมีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ)

ในตัวอย่างนี้ โสภิตภิตาพูดแหย่ชาคริตโดยนำไปเปรียบกับสุนัข สังเกตได้จากคำพูดที่ว่าพบหมัดในตัวชาคริต ความขบขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดจากการที่โสภิตภิตาพูดจาล้อชาคริตโดยนำไปเปรียบเทียบกับสุนัข เพราะหมัดมักจะอาศัยอยู่บนตัวสุนัข การพูดแหย่บุคคลอื่นเป็นที่มาของเสียงหัวเราะได้ตามความเชื่อของทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 27 อาฮวดเดินมาชนเครื่องดักหนูที่อาฮูวางไว้

อาฮวด: ไม่ใช่หนู อ้วเอง
→อาฮู: อ้วถึงว่า กับดักหนูทำไมถึงได้คิงคองวะ
(เฮง เฮง เฮง/ยัยตัวร้ายกับบ้านผี)

ในตัวอย่างนี้ อาจผู้เป็นแม่พูดเหยียดลูกชายว่ามีรูปร่างเหมือนคิงคอง การที่อาจใช้ วาจาเหยียดลูกชายตนเป็นการล่วงเกินผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นที่มาของเสียงหัวเราะได้ตามทฤษฎี การปลดปล่อย

จากการอธิบายข้างต้น ผู้วิจัยคาดว่าสาเหตุที่การพูดเหยียดสามารถประสบความสำเร็จในการสื่ออารมณ์ขันได้ น่าจะอธิบายได้ด้วยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ขัน ได้แก่ ทฤษฎีความเหนือกว่า หรือทฤษฎีการปลดปล่อย กล่าวคือ จุดประสงค์หลักของการพูดเหยียด คือ ผู้พูดต้องการให้ผู้ถูกล้อรู้สึกอับอาย เขินอาย หรือกระอักกระอ่วนใจ ถ้าหากผู้ถูกเหยียดเกิดความรู้สึก เหล่านั้นขึ้นย่อมสะท้อนว่าผู้ล้อได้รับชัยชนะ ฉะนั้น เป็นไปได้ว่าอารมณ์ขันอาจมีที่มาจาก ความรู้สึกเหนือกว่าของผู้พูดซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดหลักของทฤษฎีความเหนือกว่า หากจะ พิจารณาในมุมมองทฤษฎีการปลดปล่อย เสียงหัวเราะจากการแสดงวัฒนธรรมเข้าเหยียดอาจมี ต้นกำเนิดมาจากการได้ปลดปล่อยความก้าวร้าว ทั้งนี้เนื่องจากการพูดเหยียดมักจะเป็นการใช้ วาจาล่วงเกินบุคคลอื่นให้ได้รับความอับอาย

4.6 วิจารณ์กรรมเสียดสี

วิจารณ์กรรมเสียดสี (satire) หมายถึง การกล่าววิพากษ์วิจารณ์ผู้อื่นให้ดูประหนึ่งเป็นเรื่อง น่าขัน โดยมีเจตนาต้องการบ่งชี้ความผิดพลาด ข้อบกพร่อง หรือจุดอ่อนของผู้นั้น ยกตัวอย่าง เหตุการณ์ที่กลุ่มเพื่อนพากันไปไหว้พระขอพร เมื่อเวลาผ่านไปครู่ใหญ่ เพื่อนในกลุ่มส่วนใหญ่ไหว้ พระเรียบร้อยแล้ว แต่มีเพื่อนคนหนึ่งยังจุดธูปอธิษฐานขอพรพระไม่เสร็จ แล้วมีผู้กล่าวขึ้นมาว่า “ดูสิ ธูปจะหมดดอกอยู่แล้ว มันยังขอพรไม่หมดเลย” หรือตัวอย่างเหตุการณ์ที่พี่ชายพูดคุยกับ น้องสาว ลักครู่หนึ่งพี่ชายเอ่ยปากทวงเงิน ฝ่ายน้องยังไม่มีเงินจะคืนให้ เธอจึงแกล้งเป็นคนหูหนวก อย่างฉับพลันโดยไม่ยอมรับรู้สิ่งที่พี่ชายพูด คนรับใช้ซึ่งอยู่ใกล้ๆ ได้กล่าววิจารณ์ในเชิงเสียดสีว่า “ถ้าหน้าไม่ดำน ทำไม่ได้นะเนี่ย” เป็นต้น

วิจารณ์กรรมเสียดสีสามารถจำแนกออกเป็น 7 กลวิธีย่อย ดังนี้

4.6.1 การพูดเสียดสีอย่างชัดแจ้ง

4.6.2 การพูดประชดประชัน

- (1) การพูดถ้อยคำที่ตรงข้ามกับเจตนา
- (2) การพูดถ้อยคำที่ไม่สมเหตุสมผล
- (3) การพูดถ้อยคำที่ขัดแย้งกับบริบท

4.6.3 การพูดกระทบ

4.6.4 การพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน

4.6.5 การให้สมญานามในแง่ลบ

4.6.6 การใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบ

4.6.7 การใช้คำถามเชิงวาทิลปะ

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.6.1 การพูดเสียดสีอย่างชัดแจ้ง

การพูดเสียดสีอย่างชัดแจ้ง หมายถึง การพูดซ้ำเติมความบกพร่องหรือความผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ฟังในเชิงตลกขบขัน ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่มหาเศรษฐีคนหนึ่งจ่ายเงินจำนวน 50,000 บาทเพื่อซื้อผ้าเช็ดหน้าของนักแสดงที่มีชื่อเสียง ชายผู้เข้าร่วมเหตุการณ์ด้วยนั้นจึงพูดขึ้นว่า “มีเงินอย่างเดียวกัซื้อผ้าเช็ดหน้าผืนนี้ไม่ได้นะเว้ย ต้องโง่ด้วย” หรือสถานการณ์ที่มีชายคนหนึ่งขำกั เพื่อนของเขาพูดซ้ำเติมชายที่ขบขัร้งแกสัตรัคนันี้ว่า “สงสัยทำกรรมกับสัตรัไว้ยะอะมันเลยตามมาเอาคัน” จะเห็นได้ว้ว่าผู้พูดมีเจตนาถ้วซ้ำเติมผู้ฟังให้รู้สักเจ็บใจในพฤติกรรมที่มักจะทำร้ายสัตรัอยู่เป็นประจำ เป็นต้น

จากการศักษา พบการใช้วัจนกรรมเสียดสัเพื่อสัออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 28 นักสัสมชายกันักสับวรรณากัล้งใช้เครื่งมือที่มีประสัทธิภาพสูงสับหาหอยโข่งที่หายตัวไป แต่การทำงานต้องประสบปัญหาวเมื่อกัปรณดังกล่าวไม่สามารถใช้การได้ นักสับวรรณาทราบว่าตนไม่ได้เสียบปลั๊ก เครื่งมือจึงไม่ทำงาน

นักสับวรรณา: หนั ไม่ได้เสียบปลั๊ก

นักสัสมชาย: เฮ้ย

→โสภิตภิตา: ถึงว่าไม่ดังสักอะะ นักสัสมเสียบปลั๊ก (หัวเราะ)

(โคกคุนตระกุลไข/เรื่กค่าถั)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คั บัศรึ คัแท้ วิลเลียม และโสภิตภิตารอคอยผลการใช้เครื่งมืออันทันสมัยในการสับหาว่าหอยโข่งหายตัวไปอยู่ทีใด อย่างไรกัตาม ทุกคนต้องผิดหวังเมื่อกัทราบว้ นักสัสมชายและนักสับวรรณาไม่ได้เสียบปลั๊กทำให้กัปรณดังกล่าวไม่ทำงานโสภิตภิตาได้พูดเสียดสัการทำงานที่ไม่น่าจะผิดพลาดของนักสับทั้ง 2 คนไว้ในผลัสดุสุดท้าย

คำพูดของโสภิตภิตาอาจจะมีลักษณะคาบเกี่ยวกับวัจนกรรมดำหนิ ถึงกระนั้น หากพิจารณาในระดับที่ลึกลงไป จะพบว่าวัจนกรรมดำหนิและวัจนกรรมเสียดสีมีจุดเน้นที่ต่างกันดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 คือ วัจนกรรมดำหนิเป็นการแสดงความไม่พอใจในการกระทำของบุคคลอื่น ส่วนวัจนกรรมเสียดสีเน้นที่การวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของบุคคลอื่นในเชิงขบขัน เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางนี้ จะเห็นว่าโสภิตภิตาอาจไม่ได้พูดแสดงความไม่พอใจที่นักสืบลี้มเสียบบล็อกอุปกรณ์ ในตัวอย่างนี้ ผู้พูดกล่าวในทำนองตลก ซึ่งสังเกตได้จากการพูดกลั้วหัวเราะ เพื่อให้ให้เห็นความผิดพลาดของนักสืบ ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงจัดให้ถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันนี้เป็นวัจนกรรมเสียดสีมากกว่าจะเป็นวัจนกรรมดำหนิ

ในตัวอย่างนี้ บ่อเกิดของความขบขันสามารถพิจารณาได้หลายมุมมอง กล่าวคือ หากพิจารณาตามทฤษฎีการปลดปล่อย ความตลกอาจมาจากการใช้วาจากระแวนบุคคลอื่นเพื่อระบายความก้าวร้าว หรืออารมณ์ขันอาจเกิดจากความรู้สึกของผู้หัวเราะว่าตนฉลาดกว่าและหัวเราะในความบกพร่องของนักสืบทั้ง 2 ท่านตามทฤษฎีความเหนือกว่า

ตัวอย่างที่ 29 แมงกับชัดเจนนั่งทานข้าวอยู่ที่ร้านเฮียหมู ส่วนมารวยกับลำดวนเดินคุยกันมาและผ่านร้านเฮียหมูเพื่อไปที่หน้าปากซอย

ลำดวน:	อ้ายรว
มารวย:	จ๊ะ
ลำดวน:	ลำดวนอยากอู้ว่าอ้ายรวอู้ลำดวนเท่าใดจ๊ะ
มารวย:	อ้ายเนี้ยก็อู้ลำดวนเท่าฟ้านั้นแหละจ๊ะ
ลำดวน:	หา อีฟ้านั้นมันเป็นไ
→แมง:	<u>แฮม แม่คุณ พูดไทยไม่ชัด ยังฟังไทยไม่ชัดอีก</u>

(บางรักซอย 9/ชมมารวยแต่งงาน)

บทสนทนาี้เริ่มต้นจากการพูดจาหยอกล้อของมารวยและลำดวน ลำดวนถามมารวยว่าเขารักเธอมากเท่าไร มารวยเพิ่มความหวานให้คู่รักด้วยการตอบว่าความรักที่เขามีให้ลำดวนนั้นมากมายและยิ่งใหญ่เทียบเท่ากับความกว้างใหญ่ของท้องฟ้า ส่วนลำดวนตีความสารพัด เธอคิดว่า “ฟ้า” ในผลัดที่ 4 นี้ คือ ชื่อบุคคล เธอจึงเกิดอารมณ์โมโหที่มารวยรักตนเท่ากับผู้อื่นคนอื่นและพยายามคาดคั้นว่าผู้อื่นที่ชื่อฟ้านั้นเป็นใคร ความเข้าใจผิดของลำดวนทำให้แมงซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ด้วยพูดเสียดสีว่านอกจากลำดวนพูดภาษาไทยภาคกลางไม่ชัดเจนแล้ว เธอยังไม่แตกฉานในการฟังภาษาไทยภาคกลางอีกด้วย

ในตัวอย่างนี้มีลักษณะเช่นเดียวกับตัวอย่างที่ 28 คือ คำพูดของแมนอาจมีความคาบเกี่ยวกับวัจนกรรมตำหนิอยู่มาก อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพิจารณาว่าคำพูดของแมนเป็นการพูดซ้ำเติมความผิดพลาดของลำดวน มากกว่าจะเป็นการแสดงความไม่พอใจ เจตนาแสดงความไม่พอใจกับเจตนาวิจารณ์ถือเป็นความแตกต่างระหว่างวัจนกรรมตำหนิและวัจนกรรมเสียดสีตามที่ได้อภิปรายไว้แล้วข้างต้น ดังนั้น คำพูดของแมนในกรณีนี้ จึงน่าเข้าข่ายเป็นวัจนกรรมเสียดสีมากกว่าวัจนกรรมตำหนิ

ความซับซ้อนในตัวอย่างนี้อาจเกิดจากการที่แมนได้ระบายความรู้สึกก้าวร้าวจากการพูดระรานลำดวนตามทฤษฎีการปลดปล่อย หรือหากพิจารณาตามทฤษฎีความเหนือกว่า ผู้หวัระอาจรู้สึกว่าคุณฉลาดกว่าและซับซ้อนในเชิงเวลาของลำดวนที่ดีความสสารผิดพลาด

4.6.2 การพูดประชดประชัน

การพูดประชดประชัน หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่ความหมายตามตัวอักษรมีเนื้อความตรงกันข้ามหรือแตกต่างจากเจตนาการสื่อความ เพื่อวิพากษ์วิจารณ์การกระทำของบุคคลอื่น ยกตัวอย่างเช่น “เจ้านายแกชกอกใช้ได้เลยว่ะ” หรือ “จ้องอยู่ได้ เกิดมาไม่เคยเห็นเหรอ” เป็นต้น

นักภาษาศาสตร์ได้จำแนกกลวิธีการพูดประชดประชัน โดยใช้หลักเกณฑ์ที่แตกต่างกันไป เป็นต้นว่า แนวคิดของฮัทเชียน (Hutcheon, 1995, p. 62) ซึ่งสามารถสรุปความอย่างกว้างๆ ได้ ดังนี้ ฮัทเชียนแบ่งวิธีการตีความการพูดประชดเป็น 3 มิติ โดยเปรียบเทียบความหมายตามรูปภาษากับความหมายแฝง ได้แก่ 1. มิติความสัมพันธ์ (relational strategy) หมายถึง ในการค้นหาความหมายของถ้อยคำประชดประชัน อาจพิจารณาได้จากความสัมพันธ์ของความหมายตามรูปภาษากับความหมายในแง่มุมอื่นๆ รวมถึงบริบทแวดล้อม 2. มิติการสรุปความ (inclusive strategy) หมายถึง การระบุความถ้อยคำประชด อาจมาจากการพิจารณาทั้งความหมายตามรูปภาษาและความหมายแฝงไปพร้อมกัน 3. มิติความแตกต่าง (differential strategy) หมายถึง ความหมายของถ้อยคำประชดมีลักษณะจำเพาะขึ้นอยู่กับแต่ละสถานการณ์ ส่วนใหญ่ความหมายของถ้อยคำประชดมักมีความหมายที่แตกต่างจากความหมายตามรูปภาษา

Panpothong (1996) จำแนกกลวิธีการพูดประชดประชัน 5 กลวิธี ได้แก่ 1. ถ้อยคำที่แสดงความขัดแย้งกับถ้อยคำที่อยู่ใกล้กัน (contradictory adjacent expression) เช่น “คุณไม่ได้กลัวเค้าเหรอก แต่คุณไม่กลัวเผชิญหน้า” 2. ถ้อยคำแสดงความไม่สมเหตุสมผล (irrational

expression) หมายถึง การพูดถ้อยคำที่ขัดแย้งกับความรู้สึกนึกคิดโดยทั่วไปของมนุษย์ เช่น “รวยขนาดนี้ ระวังเงินมันจะทับถมตายนะ” จะเห็นได้ว่าคำพูดนี้ไม่สอดคล้องกับความคิดของคนทั่วไปในแง่ที่ว่าเงินไม่น่าจะทับถมมนุษย์คนใดจนเสียชีวิตได้ 3. ถ้อยคำที่แสดงความเกินจริง (overly exaggerated expression) หมายถึง การกล่าวคำพูดที่มีความหมายเกินความจริง เช่น วลี “บุญคุณท่วมหัว” ในตัวอย่างถ้อยคำที่ว่า “คุณเป็นพี่เลี้ยงให้ผมมา 20 กว่าปี บุญคุณของคุณมันท่วมหัวท่วมหูจนผมจะล้มตาย” 4. การใช้ภาษาไม่เหมาะสม (inappropriate language) เมื่อพิจารณาร่วมกับสถานการณ์ของคู่สนทนา เช่น การใช้คำราชาศัพท์กับบุคคลทั่วไปที่มีใช้เชื้อพระวงศ์ ดังถ้อยคำที่ว่า “เรื่องอะไรนิดหน่อยก็ต้องกราบทูลด้วย” เมื่อคำพูด “กราบทูล” ซึ่งเป็นคำราชาศัพท์นำมากล่าวกับบุคคลสามัญสามารถทำหน้าที่แสดงเจตนาประชดประชันได้ 5. การใช้ทำนองเสียงพิเศษ (special intonation) หมายถึง การใช้ทำนองเสียงที่ไม่เหมาะสมกับบริบทสถานการณ์ เช่น คำพูดที่ว่า “เธอเป็นคนดีดี” การยัดเสียงสระ “อี” ให้ยาวกว่าปกติ ในกรณีเช่นนี้มักจะสะท้อนให้เห็นถึงเจตนาประชดประชันของผู้พูดอย่างชัดเจนขึ้น

อันที่จริงแล้ว การจำแนกกลวิธีการพูดประชดประชันของฮัทเชียน (1995) และ Panpothong (1996) มีความน่าสนใจมากทีเดียว สำหรับในการศึกษาคำนี้ ผู้วิจัยได้นำหลักเกณฑ์ของนักภาษาศาสตร์ทั้ง 2 ท่านมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การพูดประชดประชันในการสื่อสารอารมณ์ขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับข้อมูล

จากการวิเคราะห์ สามารถจำแนกการพูดประชดประชันที่ใช้สื่อความตลกออกเป็น 3 กลวิธีย่อย ดังนี้

- (1) การพูดถ้อยคำที่ตรงข้ามกับเจตนา
- (2) การพูดถ้อยคำที่ไม่สมเหตุสมผล
- (3) การพูดถ้อยคำที่ขัดแย้งกับบริบท

โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) การพูดถ้อยคำที่ตรงข้ามกับเจตนา หมายถึง การกล่าวถ้อยคำที่เจตนาการสื่อความมิใช่ความหมายตามตัวอักษร จุดประสงค์ในการพูดที่แท้จริง คือ ความหมายที่ตรงข้ามกับความหมายตามรูปภาษาที่ปรากฏ เช่น ถ้าผู้พูดกล่าวถ้อยคำประชดว่า “ฉลาดกันทั้งนั้น ไม่มีใครสอบผ่านสักคน” ผู้พูดมีเจตนาการสื่อความว่าผู้ฟังเป็นคนโง่ หรือหากผู้พูดพูดเป็นเชิงประชดว่า “เป็นไงละ เก่งกันนัก” ถ้อยคำนี้แสดงเจตนาการสื่อความของผู้พูดว่าผู้ฟังไม่มีความสามารถในเรื่องนั้นๆ เป็นต้น

กลวิธีการพูดถ้อยคำที่ตรงข้ามกับเจตนา มักจะมีสิ่งบ่งชี้ที่สำคัญ เช่น ตัวบ่งชี้ทางเสียง (phonological marker) อาทิ การใช้ระดับเสียงที่แตกต่างออกไปในถ้อยคำเดียวกัน (strong within-statement contrast) หมายความว่า ส่วนต้นของถ้อยคำมักจะมีระดับเสียงที่สูงกว่าระดับเสียงในส่วนหลัง หรือการเปลี่ยนแปลงระดับเสียงเล็กน้อย (compressed pitch pattern) และ ตัวบ่งชี้สีหน้า (facial marker) เช่น การยิ้ม (smiling) การพยักหน้า (nodding) การขยิบตา (winking) และการแสดงสีหน้านิ่งเฉย (blank face) เป็นต้น (Attardo, Terhold, Hay and Poggi, 2003)

จากการศึกษา พบการประชดประชันด้วยการพูดถ้อยคำที่ตรงข้ามกับเจตนาเพื่อสื่อความตลก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 30 ลำดวนกำลังทะเลาะกับมารวยซึ่งเป็นคู่รักของตน

ลำดวน: ทำอึ้งย้งแล้วก็ไม่รับผิดชอบ ไ้เฮานะก็อุตส่าห์ลดตัวลงมาคบ ยังไม่รู้จักสำนึกอีก

→มารวย: เว้าออกมาได้จากปาก ไฮโซตายละ นางแบบ ยังไงอ้ายก็บ่ขอโทษ
(บารักชอย 9/เรื่องของผัวๆ เมียๆ)

เหตุการณ์นี้เกี่ยวข้องกับการทะเลาะกันระหว่างลำดวนกับมารวย ลำดวนกล่าวหาว่ามารวยทำร้ายร่างกายเธอและไม่ยอมขอโทษ นอกจากนี้ ลำดวนซึ่งเป็นคนรับใช้ยังต่อว่ามารวยอีกว่าเธออุตส่าห์ยอมคบค้าสมาคมกับเขาแล้วเหตุใดเขายังไม่รู้สำนึกในบุญคุณของเธอ ส่วนมารวยตอบโต้ลำดวนด้วยการพูดว่า “ไฮโซตายละ นางแบบ” เมื่อพิจารณาคำพูดของมารวยประกอบกับสีหน้าแสดงความโกรธ จะสามารถสรุปได้ว่าเจตนาการสื่อความของมารวยนั้นตรงข้ามกับถ้อยคำที่เขาพูดจริงๆ แล้ว มารวยต้องการบอกว่าลำดวนไม่ได้เป็นนางแบบ และไม่ได้เป็นคนในวงสังคมชั้นสูง เธอเป็นเพียงคนรับใช้ ดังนั้นเธอจึงไม่ควรหยิ่งโสมากนัก

ความตลกในตัวอย่างนี้มีความเป็นไปได้ว่าจะเกิดจากความขัดแย้งระหว่างถ้อยคำที่มารวยพูดกับเจตนาที่แท้จริง คือ แม้มารวยจะกล่าวว่าลำดวนเป็นคนในแวดวงสังคมชั้นสูงและเป็นนางแบบ แต่มารวยต้องการสื่อเจตนาว่าลำดวนไม่ได้เป็นทั้งคนในแวดวงสังคมชั้นสูงและนางแบบ ความจริงเธอเป็นคนรับใช้ ความไม่ลงรอยกันระหว่างความหมายตามรูปภาษากับความหมายตามเจตนาเป็นที่มาของอารมณ์ขันตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน หรือการที่มารวยระบายความก้าวร้าวด้วยการพูดประชดประชันลำดวนสามารถสื่ออารมณ์ขันได้ตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 31 สำราญซื้อชาลาเปาที่ร้านมินิมาร์ท

สำราญ: ชาลาเปา 3 ลูกจ๊ะ

(เมหยิบชาลาเปาใส่ถุงและยื่นให้สำราญ)

เม: 3 ลูกใช้มัย 36 บาทจ๊ะพี่สำราญ พี่สำราญมาเองแบบเนี้ย เมแถมทิชชูให้ 2 แผ่นเลย

→ สำราญ: ใจดีจัง อยู่กับคุณน้าคุณยาย ชักจะใจดีติดคุณน้าคุณยายแล้วละ

(ช่างสำราญกับสาวร้านชำ/เล็พบลิงห์)

สถานการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ สำราญซื้อชาลาเปาที่ร้านมินิมาร์ท เมลูกจ้างที่ร้านแถมกระดาษชำระให้ 2 แผ่น ในผลัดสุดท้ายสำราญเอ่ยชมเมว่าเป็นคนใจดีเช่นเดียวกับน้าเจ้าของร้าน ถ้อยคำของสำราญเป็นการพูดประชดโดยกล่าวตรงข้ามกับเจตนาของตน เจตนาที่แท้จริงของผู้พูด คือ การต่อว่าเมว่ามีนิสัยตระหนี่ถี่เหนียวเหมือนกับน้าผู้เป็นนายจ้าง มิใช่การชมเชยตามความหมายตามตัวอักษร ความเป็นไปได้ที่ตัวอย่างนี้สามารถสื่ออารมณ์ขันได้อาจมาจากการมองเห็นความขัดแย้งระหว่างถ้อยคำที่สำราญพูดกับเจตนาที่สำราญต้องการสื่อตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน หรือหากพิจารณาในมุมมองของทฤษฎีการปลดปล่อย เสียงหัวเราะอาจเกิดขึ้นจากการที่สำราญพูดวิจารณ์การกระทำของเม

(2) การพูดถ้อยคำที่ไม่สมเหตุสมผล หมายถึง การแสดงความขัดแย้งระหว่างถ้อยคำที่พูดกับความคิดของมนุษย์ทั่วไป หมายความว่า เมื่อมนุษย์ใช้ปัญญาไตร่ตรองจะเห็นว่าคำพูดประชดประชันในลักษณะนี้ไม่น่าจะเกิดขึ้นจริงหรือไม่สามารถเป็นจริงได้ เช่น “ใครจัดรูปเรียกเอ็งมาวะเนี้ย” ถ้อยคำประชดนี้มีลักษณะไม่สมเหตุสมผล เนื่องจากในโลกความเป็นจริง มนุษย์จะสามารถเรียกใครคนใดคนหนึ่งด้วยวิธีการเอ่ยชื่อบุคคลเท่านั้น ไม่ใช่วิธีการจัดรูป หรือคำพูดประชดประชันที่ว่า “วิญญาณเบคแฮมเข้าสิงหรือไง” มีความขัดแย้งกับความรู้สึกลึกซึ้งนึกคิดของมนุษย์เรา เพราะเบคแฮมเป็นนักฟุตบอลที่ยังมีชีวิตอยู่ ไม่ได้เป็นดวงวิญญาณที่จะไปสิงสู่ร่างมนุษย์คนใดได้ เป็นต้น

จากการศึกษา พบการประชดประชันด้วยการพูดถ้อยคำที่ไม่สมเหตุสมผลเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 32 สะมะชายสมาชิกคนหนึ่งในขอยสามแยกไม่เห็นด้วยกับวิธีการอดข้าวเพื่อประหยัด เขาคิดว่าเป็นวิธีการประหยัดที่เกินเหตุ เพราะการอดอาหารเป็นการบั่นทอนสุขภาพ

- ละมะชาย: มันเกินไป ประหยัดแบบนี้มันเกินไป นี่ ถ้าเกิดเราตายไปเนี่ย เวลาเขา
ต้องประหยัดมัยเนี่ย ฮะ
- จำเป็งแห่ง: ประหยัดดี ละมะ
- ละมะชาย: ก็คือ คงเผาค้างหนึ่ง อีกครึ่งหนึ่งเอาไม่กระดานทับไว้ละมั้งเนี่ย
(สามแยกจวงเจริญ/นางสาว...ประหยัด)

ในตัวอย่างนี้ ละมะชายตั้งใจพูดประชดเพื่อแสดงความไม่เห็นด้วยกับวิธีการประหยัดด้วยการอดอาหาร จะเห็นได้ว่าคำพูดประชดมีลักษณะไม่สมเหตุผล และขัดแย้งกับความคิดของคนทั่วไป ทั้งนี้เนื่องจากเรามักจะไม่ประหยัดค่าใช้จ่ายในการจัดงานฌาปนกิจตามที่ละมะชายกล่าวอ้างไว้ในผลัดสุดท้าย อารมณ์ขันในตัวอย่างนี้เกิดจากการที่คำพูดเชิงประชดของละมะชายไม่สอดคล้องกับความรู้สึกของคนทั่วไปตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน หรือความตลกอาจเกิดขึ้นจากการที่ละมะชายได้ระบายความรู้สึกไม่พอใจออกมาด้วยการพูดประชดหญิงแปลกหน้าคนนั้นตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 33 ลำดวนเดินมาหา มารวยที่บ้าน เพื่อชวนไปถ่ายรูปคู่ร่วมกัน เมื่อแมนได้ยินเข้า เขาจึงตั้งข้อสังเกตว่าการที่ลำดวนชวนมารวยถ่ายรูปคู่เป็นเพราะเธอต้องการแต่งงานกับมารวย

- แมน: ปิดโธ่ ใต้ป้อ แกนะไม่เข้าใจผู้หญิงเลย ไปถ่ายรูปคู่แต่งงานอะนะ แล้ว
เดินมาพูดอ้อมๆ แบบเนี่ย แล้วให้เวลาคิดแบบเนี่ย แสดงว่าเค้าอยาก
แต่งงานกับมึงซัวร์
- มารวย: โธ่เอ๊ย แต่งงาน กูก็ดีกว่าเกี่ยวข้าว เอ๊ย แต่งงานเหรือ มึงจะบ้าเหรือ
ใต้แมน
- แมน: โธ่ ใต้รวย กูไม่บ้านะเว้ย ตอนที่กูจะแต่งงานอะนะ เมียกูก็เดินมาพูด
อ้อมๆ แบบเนี่ย แล้วกูมารู้สึกตัวอีกที ตอนที่กูอยู่ในชุดเจ้าบ่าวแล้วอะ
นี่ๆ ใต้รวยมึงคิดดู ผู้หญิงจะมาขอแต่งงานเนี่ยนะ มึงจะต้องให้เค้าเดิน
มาบอกว่า เอ่อ ขอแต่งงาน 2 ห่ออย่างนั้นเหรือ ขอแต่งงานนะเว้ยไม่
ได้มาซื้อบะหมี่

(บางรักซอย 9/ขอมารวยแต่งงาน)

จากเหตุการณ์ในตัวอย่างนี้ แมนอาศัยประสบการณ์ของตนช่วยตีความพฤติกรรมของ
ลำดวนว่าเธอต้องการขอมารวยแต่งงาน ส่วนมารวยไม่เชื่อกำพูดของเพื่อน การกระทำของมารวย

เป็นเหตุให้แมนหงุดหงิด และถามเป็นเชิงประชดว่าถ้าผู้หญิงต้องการบอกว่าตนอยากแต่งงานกับคู่รักจะให้เธอพูดว่าขอแต่งงาน 2 ห่อหรืออย่างไร

คำพูดประชดประชันของแมนไม่สมเหตุผลผลและขัดกับความจริง คือ ในการขอแต่งงานโดยทั่วไป ผู้ที่เป็นฝ่ายขอแต่งงานจะไม่พูดว่า “ขอแต่งงาน 2 ห่อ” เพราะการขอแต่งงานไม่สามารถซื้อขายกันเป็นห่อได้ ความไม่ลงรอยกันระหว่างถ้อยคำที่พูดกับโลกแห่งความเป็นจริง ทำหน้าที่สื่ออารมณ์ขึ้นได้ตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน หรือหากจะพิจารณาตามทฤษฎีการปลดปล่อย เสียงหัวเราะอาจเกิดขึ้นจากการที่แมนแสดงความไม่พอใจมารวย

(3) การพูดถ้อยคำที่ขัดแย้งกับบริบท หมายถึง การแสดงความไม่ลงรอยกันระหว่างถ้อยคำที่พูดกับบริบท เช่น เวลา สถานที่ หรืออื่นๆ ในขณะที่มีการกล่าวถ้อยคำนั้น กล่าวคือ ถ้อยคำประชดประชันที่กล่าวออกไปไม่ได้เป็นไปตามบริบทที่เกิดขึ้นจริง ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่เราถามผู้ฟังที่กำลังเย็บผ้าว่า “ทำอะไร” ส่วนผู้ฟังตอบว่า “ตีกอล์ฟอยู่มั้ง” คำตอบดังกล่าวเป็นการพูดประชดที่แสดงความขัดแย้งกับเวลาและสถานที่ เพราะบริบทที่เกิดขึ้นจริง คือ ผู้ฟังทำกิจกรรมอย่างอื่นที่ไม่ใช่การตีกอล์ฟ หรือเหตุการณ์ที่ชายคนหนึ่งเป็นลม เพื่อนของเขาจึงพาส่งโรงพยาบาล เมื่อชายคนนั้นตื่นขึ้นมาในห้องฉุกเฉินท่ามกลางแพทย์และพยาบาล เขาถามเพื่อนว่า “ที่นี่ที่ไหนอะ” เพื่อนของเขาตอบว่า “หมอกับพยาบาลเยอะขนาดนี้ สงสัยแกจะอยู่อบอบ นวดวะ” คำพูดของเพื่อนเป็นการพูดประชดที่ขัดแย้งกับสถานที่ เพราะจริงๆ แล้ว ตัวเขาและเพื่อนอยู่ที่โรงพยาบาล มิใช่สถานบริการ

จากการศึกษา พบการประชดประชันด้วยการพูดถ้อยคำที่ขัดแย้งกับบริบทเพื่อสื่อความตลก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 34 บัวศรีกับโสภิตภิตามาเยี่ยมอาการป่วยของชาคริตที่บ้านพัก

บัวศรี: แล้วคุณชาคริตล่ะคะ

ยามจีบ: ชาคริต ไปไหนอะ ชาคริต ชาคริต ใ้ย ชาคริต
(ยามจีบตะโกนเรียกชาคริตด้วยเสียงที่ดังมาก)

→โสภิตภิตา: แหม เรียกชื่อบ้านกว้างเขี้ยว ไม่ต้องมาฟอร์มเลยยามจีบ ไม่ต้องมาฟอร์มเลย แล้วนี่มานะอะไร นี่มานะอะไร

(โคกคุณตระกูลไข่/การมีโรคเป็นลาภอันประเสริฐ)

ในสถานการณ์นี้ บัวศรีกับโสภิตภิตาพากันมาเยี่ยมอาการป่วยของชาคริต แต่ชาคริตไม่ต้องการให้บัวศรีหญิงที่ตนแอบรักเห็นสภาพร่างกายอันทรุดโทรมของเขาในตอนนี ดังนั้น ชาคริตจึงได้สั่งให้ยามจับแสร้งทำเป็นว่าเขาไม่อยู่บ้าน เมื่อบัวศรีถามถึงชาคริต ยามจับจึงแก้งัดตะโกนเรียกหาชาคริตเสียงดังเพื่อบอกเป็นนัยว่าชาคริตไม่อยู่ อย่างไรก็ตาม โสภิตภิตารู้ทันแผนการของพวกเขา เธอจึงพูดประชดยามจับว่าเรียกหาชาคริตด้วยเสียงดังราวกับว่าชาคริตมีบ้านขนาดใหญ่ที่ต้องตะโกนเรียกหาทั้งนั้นจึงจะได้ยิน คำพูดเชิงประชดประชันของโสภิตภิตามีลักษณะขัดแย้งกับบริบท เนื่องจากความจริงแล้วที่พักของชาคริตเป็นเพียงเพิงขนาดเล็ก

เมื่อพิจารณาตามหลักการของทฤษฎีความไม่เข้ากัน ความขบขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดขึ้นจากความไม่ลงรอยกันระหว่างถ้อยคำสื่ออารมณ์ขันกับบริบทสถานที่ คือ บ้านพักของชาคริตคับแคบ ไม่ได้กว้างขวางตามคำพูดของโสภิตภิตา นอกจากนี้ อารมณ์ขันอาจเกิดขึ้นจากการที่โสภิตภิตาแสดงความก้าวร้าวด้วยการพูดประชดยามจับตามความเชื่อของทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 35 อาฮวดและป๋องได้ยินเสียงระฆังดังกังวานในบริเวณป่าช้าวัดดอน

อาฮวด: นี่เสียงระฆังรีเปล่าอะ อาป๋อง
 →ป๋อง: มึงนึกว่าหวูดรถไฟเหรอด มึงก็เชื่ออีกแล้ว มันไม่ใช่หรอกล้วย ถ้าเป็น
 ป่าช้าวัดดอนจริงละก็ มันต้องมีเสียงนกการะเวก
 (เฮง เฮง เฮง/ยัยตัวร้ายกับบ้านผี)

ตัวอย่างนี้เป็นการสนทนาระหว่างอาฮวดกับป๋อง อาฮวดเอย่ถามป๋องว่าเสียงที่ได้ยินเป็นเสียงระฆังใช่หรือไม่ ภายหลังจากที่มีเสียงระฆังดังกังวานไปทั่วป่าช้าวัดดอน ส่วนป๋องพิจารณาว่าเป็นคำถามที่ไม่ควรถาม เพราะว่าทั้งเขาและอาฮวดต่างก็ได้ยินเสียงระฆังดังชัดเจน ดังนั้น เขาจึงถามประชดอาฮวดว่าเสียงที่ได้ยินเป็นเสียง “หวูด” รถไฟหรืออย่างไร จะเห็นได้ว่าถ้อยคำประชดประชันของป๋องมีลักษณะขัดแย้งกับสถานการณ์ คือ เสียงที่ปรากฏเป็นเสียงระฆัง มิใช่เสียงหวูดรถไฟตามที่ป๋องกล่าว

อารมณ์ขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดขึ้นจากความขัดแย้งกันระหว่างถ้อยคำที่พูดกับบริบทตามทฤษฎีความไม่เข้ากัน กล่าวคือ ในเหตุการณ์จริง เสียงที่ปรากฏเป็นเสียงระฆัง มิใช่เสียงหวูดของรถไฟตามที่ป๋องถามประชดอาฮวด หรือความขบขันอาจเกิดขึ้นจากความรู้สึกของผู้หัวเราะว่าคำถามของอาฮวดเป็นคำถามที่โง่เขลาตามทฤษฎีความเหนือกว่า

การจะเข้าใจว่าเหตุใดการพูดประชดประชันจึงสามารถทำหน้าที่สื่ออารมณ์ขันได้นั้น จำเป็นต้องนำทฤษฎีว่าด้วยเรื่องอารมณ์ขัน (theories of humor) ต่างๆ มาช่วยอธิบาย ทฤษฎีเหล่านั้นประกอบด้วย ทฤษฎีความไม่เข้ากัน ทฤษฎีการปลดปล่อย และทฤษฎีความเหนือกว่า ตามที่ได้อภิปรายแล้ว ทฤษฎีความไม่เข้ากันอธิบายที่มาของอารมณ์ขันว่าเกิดจากการนำเสนอความคิดหรือสถานการณ์ที่ขัดแย้งกันหรือที่ผิดไปจากรูปแบบที่เป็นปกติวิสัย เมื่อพิจารณาตามหลักการนี้แล้วจะเห็นได้ว่าธรรมชาติของการพูดประชดประชันมักจะไม่ลงรอยกันอยู่ในที่ เช่นเดียวกับวัจนกรรมโอ้อวด กล่าวคือ การพูดประชดประชันมักจะสะท้อนถึงความไม่เข้ากันระหว่างความหมายตามตัวอักษรกับความหมายตามเจตนา (Nash, 1985) ส่วนวัจนกรรมโอ้อวดมักจะแสดงให้เห็นถึงความไม่เข้ากันระหว่างถ้อยคำที่พูดกับข้อเท็จจริงหรือความจริงที่ปรากฏ อย่างไรก็ตาม ไฟน์เบิร์ก (Feinberg, 1978) ได้คัดค้านข้อสรุปดังกล่าวโดยให้เหตุผลว่าลำพังความไม่เข้ากันของรูปภาษาของการพูดประชดประชันอาจไม่ทำให้เกิดอารมณ์ขันได้ เขาให้เหตุผลว่าการดัดแปลงรูปภาษาให้เกิดความไม่ลงรอยกับรูปภาษาตามปกติเป็นการแสดงความก้าวร้าว และการได้ปลดปล่อยความรู้สึกก้าวร้าวนี้เป็นสาเหตุของการหัวเราะที่แท้จริง

นอกจากนี้ หากพิจารณาตามทฤษฎีความเหนือกว่า การพูดประชดประชันสามารถสร้างเสียงหัวเราะให้ผู้พูดได้ เนื่องจากผู้พูดรู้สึกว่าคุณเองเหนือกว่าผู้ฟัง กล่าวคือ ผู้พูดคิดว่าตนมีความสามารถมากกว่าที่ทำให้ผู้ฟังรู้สึกสับสนจากการใช้รูปภาษาที่แตกต่างจากเจตนาของตนเอง ขณะเดียวกันการพูดประชดประชันอาจสร้างความขบขันแก่ผู้ฟังได้ในแง่ที่ว่าผู้ฟังเองคิดว่าตนมีชัยชนะที่สามารถตีความได้ถูกต้อง ความรู้สึกว่าคุณเหนือกว่าอีกฝ่ายของทั้งผู้พูดและผู้ฟังทำให้การพูดประชดสามารถสร้างความพึงพอใจให้ทั้ง 2 ฝ่าย (Panpothong, 1996, p. 100-101)

หากพิจารณาในมุมมองแนวคิด “หลักความร่วมมือ” และ “ความหมายบ่งชี้เป็นนัย” ของไกรซ์ (1975) แล้ว อาจกล่าวได้ว่าการพูดประชดประชันเป็นการกระทำผิดต่อคติความคุณภาพ ซึ่งจะทำให้เกิดความหมายบ่งชี้เป็นนัยสนทนาได้ อย่างไรก็ตาม ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพิจารณาการพูดประชดประชันในมุมมองของวัจนกรรม ทั้งนี้เนื่องจากผู้วิจัยเชื่อว่าการอธิบายการประชดประชันด้วยทฤษฎีวัจนกรรม จะแสดงให้เห็นกลวิธีการสื่ออารมณ์ขันได้ชัดเจนกว่าในมุมมองแนวคิด “หลักความร่วมมือ” และ “ความหมายบ่งชี้เป็นนัย”

4.6.3 การพูดกระทบ

การพูดกระทบ หมายถึง การบอกความผิดพลาดหรือความบกพร่องของบุคคลใดบุคคลหนึ่งให้ฟังดูเสมือนเป็นเรื่องน่าขบขัน โดยมีได้ระบุชี้ชัดว่าเป็นผู้ใดโดยตรงไปตรงมา แต่หาก

พิจารณาบริบทแล้ว มักจะระบุได้ว่าผู้พูดต้องการกระทบไปถึงผู้ใด ยกตัวอย่างสถานการณ์ที่มีลูกค้าคนหนึ่งหยิบเก้าอี้มานั่งอ่านนิตยสารที่แผงขาย เจ้าของร้านเห็นเข้าจึงเกิดความรู้สึกไม่พอใจ เจ้าของร้านพูดกับลูกค้าอีกคนหนึ่งว่า “นายเห็นพวกที่ชอบอ่านฟรีไหม พวกที่ยืนอ่านไม่พอ ยังเอาเก้าอี้มานั่งอ่านอีก” จะเห็นได้ว่าเจ้าของร้านต้องการพูดต่อว่าให้กระทบถึงลูกค้าคนแรก หรือสถานการณ์ที่คนรับใช้ได้ยินเจ้านายสาว 2 คนพูดคุยกันไม่ถนัดนัก แต่คาดเดาน่าจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับงานเลี้ยง คนรับใช้คนนี้จึงรีบบอกว่าตนอยากทานกระเพาะปลาน้ำแดง ปลาเก๋นึ่งซีอิ๊ว และอีกมากมาย เจ้านายคนหนึ่งพูดกระทบคนรับใช้ของตนว่า “คนตะกละก็อย่างนี้แหละค่ะ มักจะคิดถึงแต่เรื่องกินไว้ก่อน” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการพูดกระทบเพื่อสื่ออารมณ์ขึ้น ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 36 ตีกล่าวดำเนินลูกผู้ชายที่มักจะไว้วางใจจนเกินเหตุ

→ ตู: ไวยวายละชั้นหนึ่ง บ่นอย่างเงี้ยแก่งายตายช้า ไม่รู้มันไปเอาเลือดใครมาหนักหนา เลือดพ่อไม่มีเลย โอ้โฮย ด่าก็เก่ง บ่นก็เก่ง มันเหมือนใครบางคนวะ มันไม่เหมือนพ่อมันเลยเนอะแม่เนอะ บ่นเหมือนใครก็ไม่รู้ แม่มาเดินกันต่อ

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

เหตุการณ์ในตัวอย่างนี้ ตูผู้เป็นพ่อดำเนินลูกชายซึ่งแสดงอาการไว้วางใจจนเกินเหตุ จากนั้น ตูยังได้กล่าวตีปีกว่ามักจะใช้ถ้อยคำว่าร้ายคนอื่น และพูดพรัากล่าวซ้ำซากในเรื่องเดียวกัน อยู่เสมอ ตูบ่นว่านิสัยไม่ดีเหล่านี้ไม่รู้เป็นที่แน่ชัดว่าได้รับมาจากใคร เขามั่นใจว่าไม่ได้มาจากตัวเขาอย่างแน่นอน ถ้าหากพิเคราะห์คำพูดของตัวอย่างละเอียดแล้ว จะพบว่าผู้พูดไม่ได้ต้องการต่อว่าลูกชาย แท้ที่จริงแล้วตูต้องการอาศัยถ้อยคำดังกล่าววิจารณ์เยาว์ภรรยาของเขาซึ่งมีอุปนิสัย จู้จี้และขี้นั่น

แนวโน้มที่ตัวอย่างนี้สามารถเรียกเสียงหัวเราะได้ คือ ตูได้แสดงความก้าวร้าวที่ถูกเก็บกดไว้ในจิตใต้สำนึกออกมาจากการพูดระรานเยาว์ภรรยาตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 37 สำมะโนมาซื้อของที่ร้านมินิมาร์ทของนัด

สำมะโน: คุณนัดสบายดีหรือจ๊ะ

เม: สบายดีค่ะ แล้วคุณพ่อละ สบายดีมั๊ยคะ แหม เมกำลังคิดถึงคุณพ่ออยู่พอดีเลยคะ

→ สำมะโน: หนูหนักน่าจะสบายดีละนะ อย่างน้อยสถิติตั้งค่านั้นน่าจะดีกว่าคนอื่นนะ
(ข้างสำราญกับสาวร้านชา/เสื้อพาสอง)

สถานการณ์นี้ คือ สำมะโนพูดทักทายนัดเจ้าของร้านมินิมาร์ทว่าสบายดีหรือไม่ แต่เมื่อบอกว่าตนสุขสบายดี สำมะโนไม่พอใจที่เมตตอบคำถามแทนนัด เขาจึงพูดกับนัดอีกว่านัดน่าจะสบายดี เพราะมีสถิติดีกว่าคนอื่น เมื่อพิจารณาคำพูดของสำมะโนในผลสุดท้าย จะเห็นได้ว่าผู้พูดเจตนาใช้ถ้อยคำกระทบกระเทียบเมตว่าสถิติเพื่อน เพราะเมตมักจะชิงตอบคำถามประหนึ่งว่าตัวเองเป็นนัด

บ่อเกิดของอารมณ์ขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดขึ้นจากความรู้สึกรับใจที่ได้ปลดปล่อยความรู้สึกก้าวร้าวจากการพูดแตกดันเมตตามทฤษฎีการปลดปล่อย

4.6.4 การพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน

การพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน หมายถึง การลอกเลียนถ้อยคำอันเป็นเอกลักษณ์ของบุคคล โดยตั้งใจเลียนแบบให้เหมือนจริงหรือเกินจริงเพื่อสร้างความขบขัน ส่วนมากมักจะแฝงคำวิจารณ์อยู่ด้วย การพูดเลียนแบบในเชิงขบขันประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ 1. การคัดลอก (intentional re-presentation) 2. การแสดงเจตนาเสียดสี (flaunting) 3. การสื่อการวิจารณ์ (critical act) และ 4. การสื่อความตลก (comic act) (Rossen-Knill and Henry, 1997) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การคัดลอก (intentional re-presentation) หมายความว่า ผู้พูดตั้งใจจะเลียนแบบคำพูดของบุคคลที่ต้องการเสียดสี หรือผู้พูดจงใจกล่าวถ้อยคำบางถ้อยคำที่ทำให้ผู้ฟังนึกถึงการกระทำหรือเหตุการณ์ที่ตนต้องการเสียดสี

การแสดงเจตนาเสียดสี (flaunting) หมายความว่า ผู้พูดส่งสัญญาณบางประการเพื่อบ่งบอกว่าตนจงใจจะเสียดสี มิใช่เอ่ยถ้อยคำในองค์ประกอบที่ 1 ขึ้นมาอย่างไร้เหตุผล สัญณาดังกล่าวอาจจะเป็นการหัวเราะ การเปลี่ยนแปลงทางด้านวจนลีลา (stylistic variation) หรือปรากฏการณ์อื่นๆ ที่คล้ายกัน

การสื่อการวิจารณ์ (critical act) หมายถึง ถ้อยคำที่ผู้พูดตั้งใจเลียนแบบมักจะสื่อเจตนาวิพากษ์วิจารณ์บุคคล การกระทำ หรือเหตุการณ์

การสื่อความตลก (comic act) หมายถึง การที่ผู้พูดเลียนแบบคำพูด รวมทั้งแสดงเจตนาเสียดสีและวิจารณ์ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างอารมณ์ขัน ยกตัวอย่างการพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน

ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ A, B, C และ D กำลังสนทนาเกี่ยวกับสถานีโทรทัศน์ช่อง Playboy ดังต่อไปนี้

- A: We'd finished watching a couple of movies on sky and then that came on and they had um.
- A: It was (high voice) oh hi how are you oh I'm not bad how are you oh good let's take our clothes off.
- B: yeah
- C: (laughter)
- D: (high voice) and let's prance around saying silly little things.
(all laughter)

ในตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่า A กับ D ตั้งใจพูดเลียนแบบคำพูดที่มาจากรายการโทรทัศน์ช่อง Playboy กล่าวคือ การพูดเลียนแบบในเชิงขบขันในบทสนทนานี้มี 4 องค์ประกอบ ซึ่งปรากฏอยู่ในส่วนต่างๆ ของผลัดทั้ง 5 ผลัดที่หยิบยกมา เริ่มจากองค์ประกอบแรก คือ A คัดลอกคำพูดในฉากหนึ่งที่แพร่ภาพทางช่อง Playboy ดังจะให้เห็นได้ในผลัดที่ 1 และ 2 องค์ประกอบที่ 2 คือ A พูดด้วยระดับเสียงที่สูงเกินกว่าปกติเพื่อแสดงให้เห็นเจตนาว่าตนต้องการเสียดสีฉากที่ปรากฏในช่อง Playboy ส่วนองค์ประกอบที่ 3 คือ การสื่อการวิจารณ์ ในถ้อยคำเลียนแบบดังกล่าว D ได้แสดงเจตนาถูกเหยียดหยามฉากหนึ่งในสถานีโทรทัศน์ช่อง Playboy สังเกตได้จากคำพูดในผลัดสุดท้าย การพูดเลียนแบบในเชิงขบขันของทั้ง A และ D มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความตลกให้แก่ผู้ร่วมสนทนาซึ่งเป็นองค์ประกอบสุดท้าย ดังจะเห็นได้จากเสียงหัวเราะของตัวผู้พูดเองและผู้ร่วมสนทนาคนอื่นๆ นั่นคือ องค์ประกอบสุดท้ายของการพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน

จากการศึกษา พบการพูดเลียนแบบในเชิงขบขันเพื่อสื่ออารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 38 ตุ๊ท่าเทปบรรยายสรุปบทเรียนของลูกชายเสียหายและกำลังวางแผนกับเยาว์เพื่อปิดบังลูก แต่ปิ๊กเพิกญมาได้ยินสิ่งที่พ่อกับแม่คุยกัน จึงได้ทราบความจริง

- ปิ๊ก: โห ทำไมพ่อทำอย่างเงี้ย พ่อไม่รักปิ๊กแล้วเหรออ ปิ๊กอะอดุสำหรับอยาก
ทำให้พ่อแม่ภูมิใจเหมือนคนอื่นเค้าอะ เรื่องเรียนใช่ว่าปิ๊กไม่เอานะ
ปิ๊กก็ตั้งใจเหมือนกันอะ
(ระหว่างนี้ เพื่อนของปิ๊กนำเทปการบรรยายสรุปบทเรียนม้วนใหม่มา
ให้ปิ๊กที่บ้าน โดยบอกว่าเทปที่เคยนำมาให้เมื่อวานนี้ไม่ใช่ม้วนที่
ถูกต้อง)
- ตู: ทำไมพ่อต้องทำแบบเนี้ย ปิ๊กผิดหวังในตัวพ่อมาก ปิ๊กก็ตั้งใจเรียนอะ
พ่อกำหนดแบบเนี้ยตัดอนาคตปิ๊กหมดเลยอะ แล้วปิ๊กจะทำยังไงอะ
พ่อไม่รักปิ๊กเลย แล้วยังงี้
(ตุ้พูดเสียงดัง แต่ช่วงที่พูดว่า “แล้วยังงี้” ตุ้พูดด้วยน้ำเสียงที่เคร่งขรึม
และหันหน้าไปทางปิ๊ก)
- ปิ๊ก: ปิ๊กขอโทษ

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

บทสนทนาเริ่มขึ้นจากการที่ปิ๊กรู้ความจริงว่าพ่อทำเทปบรรยายสรุปบทเรียนของเขา
เสียหายและกำลังหาหนทางปิดบัง ปิ๊กพูดจาส่อว่าพ่อที่ไม่เอาใจใส่เรื่องการศึกษาของตน ทั้งที่ตัว
เขาเองพยายามตั้งใจเรียนเพื่อให้พ่อแม่ภูมิใจ ในระหว่างที่สถานการณ์กำลังตึงเครียดปรากฏว่า
เพื่อนของปิ๊กมาหาที่บ้านเพื่อนำเทปม้วนใหม่มาให้โดยให้เหตุผลว่าเทปที่เขาให้ไปเมื่อวานก่อน
ไม่ใช่ม้วนที่ถูกต้อง เมื่อตุ้ทราบข้อเท็จจริงนี้แล้ว จึงพูดเลียนแบบคำพูดของลูกชายที่ได้พูดไว้ก่อน
หน้านั้นในผลัดแรก

จะเห็นได้ว่าคำพูดของตุ้ในผลัดที่ 2 เป็นการพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน กล่าวคือ คำพูด
ของตุ้มี 4 องค์ประกอบ เริ่มจากองค์ประกอบแรก คือ ตุ้พยายามคัดลอกคำพูดของปิ๊ก สังเกตได้
จากคำพูดของตุ้ในผลัดที่ 2 จะคล้ายคลึงกับคำพูดของปิ๊กในผลัดแรก องค์ประกอบที่ 2 คือ ตุ้ใช้
ระดับเสียงการพูดดังกว่าปิ๊กมากเพื่อแสดงให้เห็นเจตนาว่าตุ้ต้องการเสียดสีปิ๊ก ส่วนองค์ประกอบที่
3 คือ การสื่อการวิจารณ์ จะสังเกตได้จากการตั้งคำถามในตอนท้ายของผลัดที่ 2 “แล้วยังงี้” เพื่อ
บ่งชี้ข้อเสียของปิ๊กที่มักจะโวยวายไปก่อนล่วงหน้า ทั้งที่ท้ายที่สุดแล้วก็ไม่มีเรื่องร้ายแรงอะไรเกิดขึ้น
การพูดเลียนแบบในลักษณะนี้ของตุ้มีเจตนาเพื่อสื่อความตลกซึ่งเป็นองค์ประกอบสุดท้ายของ
การพูดเลียนแบบในเชิงขบขัน ในมุมมองของผู้ชมละคร ผู้หวัระอาจรู้สึกขบขันกับคำพูดของตุ้
ในผลัดที่ 2 แต่สำหรับปิ๊กซึ่งเป็นผู้ที่ถูกเสียดสี อาจจะรู้สึกเสียหน้ามากกว่ารู้สึกตลก เนื่องจาก
เขาถูกพ่อวิจารณ์พฤติกรรมตัวเอง

4.6.5 การให้สมญานามแง่ลบ

การให้สมญานามแง่ลบ หมายถึง การให้ฉายาแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง เพื่อสะท้อนลักษณะที่ไม่ดีของบุคคลดังกล่าว เช่น “มาแล้วเหอ เจ้าชายสายเสมอ” เมื่อพิจารณาคำพูดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าผู้พูดเจตนาเสียดสีเรื่องการไม่ตรงต่อเวลาด้วยการตั้งชื่อให้ผู้ฟังว่า “เจ้าชายสายเสมอ” หรือ “เดินมาแล้วเว้ย ให้อพวกตลกแตก” จากถ้อยคำนี้จะเห็นได้ว่าผู้พูดต้องการเสียดสีกลุ่มผู้ฟังที่มีพฤติกรรมการเล่นมุกทำให้ขบขันเพื่อหลอกรับประทานฟรี ผู้พูดจึงตั้งฉายาให้กลุ่มคนเหล่านั้นว่าเป็น “กลุ่มตลกแตก” เป็นต้น

จากการศึกษา พบการใช้วัจนกรรมเสียดสีด้วยการให้สมญานามให้แง่ลบเพื่อสื่อความตลก ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 39 สมปองเดินทางมาร่วมงานเลี้ยงฉลองครบรอบวันเกิดของปูเป้

- สะมะชาย: นี่ บอกตรงๆ เลยนะ พอมีงานเลี้ยงที่ไร มาทุกทีเลย อย่างนี้เค้าเรียกว่า มาครบแก๊ง
- จำโป่งเหม่ง: สะมะเค้าเรียกแก๊งอะไรวะ
- สะมะชาย: อ้าว ก็เรียกว่าแก๊งอิมจิ้งดั่งค์อยู่ครบ
(จำโป่งเหม่งและสะมะชายหัวเราะ)

(ตามแยกจรงเจริญ/สมปอง...เพื่อนเก่า)

เหตุการณ์นี้เกี่ยวข้องกับการที่สมปองมาร่วมงานเลี้ยงครบรอบวันเกิดของปูเป้ ทั้งที่ตลอดเวลาที่ผ่านมาสมปองไม่เคยแวะมาเยี่ยมเพื่อนฝูงในซอยสามแยก สะมะชายและจำโป่งเหม่งพิจารณาว่าสมปองมาร่วมงานเลี้ยง เพราะความตะกละเป็นเหตุ ดังนั้น พวกเขาทั้งสองจึงบอกว่าสมปองเป็นสมาชิกของกลุ่มที่มีชื่อว่า “แก๊งอิมจิ้งดั่งค์อยู่ครบ” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเสียดสีอุปนิสัยชอบเอาวัดเอาเปรียบของสมปอง

ความขบขันในตัวอย่างนี้คาดว่าจะเป็นเกิดจากการที่สะมะชายใช้วาจาจากล่าวล่วงเกินสมปอง คำพูดของสะมะชายถือเป็นการแสดงความก้าวร้าวต่อสมปอง และการได้แสดงความก้าวร้าวออกมาสามารถเป็นที่มาของเรียกเสียงหัวเราะได้ตามความเชื่อของทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 40 จำโป่งเหม่งกำลังทานข้าวผัดอย่างหิวโหย โดยไม่สนใจคำทักท้วงของหญิงแปลกหน้าคนหนึ่งว่าให้ประหยัด

หญิงแปลกหน้า: ไม่ได้ เปลือง ต้องช่วยกันประหยัด บอกแล้วไง ต้องหารสอง เนี่ยนะก็มี
กัน 5 คน ก็ 2 จานพอแล้ว นะ

สะมะชาย: ไม่ไหวแล้ว ประหยัดอย่างงี้ มันก็เกินไปนะน้อง

หญิงแปลกหน้า: ไม่เกินหรอกค่ะ เราต้องช่วยกันประหยัดเพื่อชาติเนะคะ ประหยัดเพื่อ
ชาติ

สะมะชาย: ไม่ไหวละ ไม่เพื่อชาติแล้ว ตอนนี้อาเพื่อตัวเองก่อนดีกว่า

หญิงแปลกหน้า: ไม่ได้ค่ะ อย่ากินสิ โอ้โฮ ไหนสัญญากันแล้ว

จำโป่งเหม่ง: ทนไม่ไหวแล้ว ขอกินก่อน

เฮียเจ็ด: สแต่นบาย ข้าวผัดอีก 6

หญิงแปลกหน้า: ไม่เอา ไม่เอา

จำโป่งเหม่ง: ไม่เอาได้ยังไง นี่ พวกเรารู้มัยน้องคนนี่เค้าซื้ออะไร

(ท): ซื้ออะไรอะ

→ จำโป่งเหม่ง: เค้าซื้อนางสาวประหยัด พ่อเค้าซื้อตระหนี่ แม่เค้าซื้อยัยซี่เหนียว แต่
พวกเราไม่สนหรอก อีก 6 จาน

(สามแยกจวงเจริญ/นางสาว...ประหยัด)

บทสนทนาที่เกิดขึ้นจากการที่มีหญิงสาวคนหนึ่งเข้ามาแนะนำวิธีการประหยัดให้กับ
สมาชิกในซอยสามแยก เธอสั่งให้ทุกคนทานข้าววันละครึ่งจาน ส่วนจำโป่งเหม่งยืนยันว่าจะทาน
ข้าวในปริมาณเท่ากับที่เคยทาน และได้ตั้งชื่อผู้หญิงคนนั้นว่า “ประหยัด” รวมถึงพ่อกับแม่ของเธอ
ด้วยว่าชื่อ “ตระหนี่” กับ “ซี่เหนียว” ตามลำดับ การที่จำโป่งเหม่งตั้งชื่อให้ผู้หญิงคนนั้นและบรรดา
สมาชิกในครอบครัวของเธอ มีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการวิจารณ์การกระทำของผู้ฟัง

ในตัวอย่างนี้ ความตลกอาจเกิดขึ้นจากการแสดงความรู้สึกก้าวร้าวทางวาจาด้วย
การพูดระรานบุคคลอื่นตามทฤษฎีการปลดปล่อย

4.6.6 การใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบ

การใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบ หมายถึง การนำความบกพร่องหรือความผิดพลาดของ
บุคคลใดบุคคลหนึ่งมาเทียบเคียงกับลักษณะที่ไม่ดีของอีกสิ่งหนึ่งเพื่อให้เห็นความใกล้เคียงกัน
ยกตัวอย่างเหตุการณ์ที่ชายคนหนึ่งหยิบฉวยอาหารทุกชนิดมารับประทาน เพื่อนของเขาพูดขึ้นว่า
“แกเนี่ยเหมือนหนอนจริงๆ เห็นของกินไม่ได้ ต้องซอนໄໝไปหมด” คำพูดของเพื่อนทำหน้าที่เสียดสี

นิสัยกินไม่เลือกของชายคนดังกล่าว โดยเทียบเคียงกับการใช้อาหารของหนอนที่มักจะเจาะไปทั่วอย่างไม่เจาะจงบริเวณ หรือสถานการณ์ที่สามีวิ่งหนีภรรยาเมื่อถูกจับได้ว่าขโมยเงินไปให้สาวอื่น ลูกชายซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ด้วยกล่าวว่าจาส่อเสียดพฤติกรรมของพ่อว่า “เวลานี้แม่เนีย พ่อเนียไวอย่างกับกระหัง” จะเห็นได้ว่าผู้พูดต้องการเสียดสีความหวาดกลัวภรรยา โดยเปรียบเปรยอาการวิ่งหนีของสามีกับการเคลื่อนไหวด้วยปีกของผีกระหัง เพื่อให้เห็นความเร็วที่ใกล้เคียงกัน

จากการศึกษา พบการใช้คำพูดเชิงเปรียบเทียบเพื่อแสดงเจตนาเสียดสีในการสื่อสารอารมณ์ขัน ดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ 41 หอยโข่งมาขออาศัยนอนที่บ้านของชาคริตซึ่งเป็นพนักงานในบริษัทของแม่ตนเอง นอกจากนี้หอยโข่งยังขอให้ชาคริตนวดบริเวณน่องเพื่อผ่อนคลายกล้ามเนื้อ

ชาคริต: เวลานอนไม่ถอดรองเท้านะลูก
→หอยโข่ง: ไม่เอา สกปรก ห้องอาชาคริตเหมือนถังขยะ (ยิ้ม) ปีบให้มันแรงๆ เดียว ก็โทรบอกแม่เลย

(โคกคุณตระกูลไข/เรียกค่าไถ่)

เหตุการณ์ในตัวอย่างนี้ คือ หอยโข่งมาขอพักอาศัยนอนที่บ้านของชาคริต ชาคริตกล่าวกับหอยโข่งว่าเวลาเข้านอนควรจะถอดรองเท้า แต่แทนที่หอยโข่งจะถอดรองเท้าตามคำแนะนำของชาคริต เขากลับใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบกล่าววิจารณ์ห้องพักของชาคริตโดยนำไปเทียบเคียงกับถังขยะ เพื่อให้เห็นภาพว่าน่าขยะแขยงเพียงไร แม้คำพูดของหอยโข่งจะใกล้เคียงกับวัฒนธรรมดำหนิ แต่ไม่อาจจัดว่าเป็นวัฒนธรรมดำหนิได้ ทั้งนี้เนื่องจากหอยโข่งพูดด้วยน้ำเสียงที่ยิ้มแย้มประกอบกับการยิ้ม ลักษณะการพูดผนวกกับบริบทแสดงถึงความไม่จริงจัง ฉะนั้นจึงเห็นว่าเข้าข่ายวัฒนธรรมเสียดสีมากกว่าวัฒนธรรมดำหนิ

ความเป็นไปได้ที่ตัวอย่างนี้สามารถสร้างเสียงหัวเราะได้ คือ การที่หอยโข่งได้แสดงความรู้สึกก้าวร้าวออกมาด้วยการกล่าวจาស់งเกินบุคคลอื่นตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 42 ชายแปลกหน้าคนหนึ่งพูดโทรศัพท์ที่หน้าร้านเฮียหมู

→ชายแปลกหน้า: เออ ฉันมาถึงหน้าปากซอยแล้วเนีย เดียวฉันเข้าไปนั่งรอในร้านแล้วกัน
ร้าน ร้านอะไรวะ ไม่มีชื่อวะ เฮีย แต่เจ้าของร้านนะ หน้าเหมือนจิ้งจก
เลยวะ

(บางรักซอย 9/ผู้ปกครองคนใหม่)

ในตัวอย่างนี้ ชาคริตต้องการป่วยเพื่อให้บัวศรีหญิงที่ตนแอบรักจะได้มาคอยดูแล เขาจึงเอาเท้าแชลงในน้ำแข็ง เมื่อยามจิบบังเอิญเห็น เขาจึงถามว่านอกจากชาคริตป่วยทางสมองแล้ว เขายังต้องการป่วยทางร่างกายเพิ่มอีกหรืออย่างไร ถึงกระนั้น ผู้พูดต้องการเสียดสีการกระทำที่ผิดเพี้ยนของชาคริตมากกว่าต้องการคำตอบจากเขา

มีความเป็นไปได้ว่า ความตลกอาจเกิดขึ้นจากการที่ยามจิบแสดงความก้าวร้าวทางวาจาด้วยการพูดจาระรานชาคริตตามทฤษฎีการปลดปล่อย

ตัวอย่างที่ 44 ตูพยายามขัดขวางไม่ให้เฮียหมูเดินไปส่งน้อยคนรักเก่าของตน อย่างไรก็ตาม เมื่อเห็นเยาว์ภรรยาของตนชักสั่นหน้าไม่พอใจ ตูจึงกล่าวว่าตนมีอาการเจ็บคอ

ตู: โอ๊ย เจ็บคอมาอย่างกระทันหัน
→ เฮียหมู: เจ็บคอหรือกำขวางคอ

(บางรักซอย 9/เรื่องของผัวๆ เมียๆ)

สถานการณ์นี้ คือ ตูต้องการไปส่งน้อยอดีตคนรักกลับบ้าน แต่เฮียหมูก็ต้องการไปส่งน้อยเช่นกัน ดังนั้น ตูจึงพยายามขัดขวางเฮียหมู อย่างไรก็ตาม เยาว์ภรรยาของตูแสดงความไม่พอใจที่ตูจะไปส่งน้อย ตูจึงต้องอ้างว่าตนเจ็บคอไม่สามารถไปส่งได้ ส่วนเฮียหมูวิจารณ์คำพูดของตูว่าอาการเจ็บคอที่ตูกล่าวนั้นน่าจะเป็นเพียงข้ออ้าง เนื่องจากเขาทราบดีว่าตูเกรงใจภรรยาจึงไม่สามารถไปส่งน้อยตามที่ใจต้องการได้

อารมณ์ขันในตัวอย่างนี้อาจเกิดขึ้นจากการที่เฮียหมูรู้สึกชอบใจที่ได้แสดงความก้าวร้าวทางวาจาด้วยการพูดจาระรานตูตามทฤษฎีการปลดปล่อย หรืออาจเกิดจากการที่เฮียหมูรู้สึกมีชัยชนะเหนือตูที่ตนได้ไปส่งน้อยตามความเชื่อของทฤษฎีความเหนือกว่า

การเกิดความตลกจากการใช้วัจนกรรมเสียดสีอาจมีหลายสาเหตุ กล่าวคือ การพูดเสียดสีเป็นการระรานบุคคลอื่นทางวาจา การพูดล่วงเกินผู้อื่นอย่างตั้งใจเป็นการแสดงออกถึงความก้าวร้าว และการได้ระบายความรู้สึกก้าวร้าวเป็นต้นเหตุของเสียงหัวเราะตามหลักการของทฤษฎีการปลดปล่อย หรือหากวิเคราะห์จากมุมมองทฤษฎีความเหนือกว่า อารมณ์ขันของผู้ที่กล่าววัจนกรรมประเภทนี้อาจเกิดจากการที่ผู้พูดรู้สึกว่าตนได้รับชัยชนะที่สามารถวิจารณ์ข้อบกพร่องหรือความผิดพลาดของบุคคลอื่น

นอกจากการใช้วัจนกรรมต่างๆ ตามที่ได้อภิปรายไปแล้ว อารมณ์ขันยังสามารถถ่ายทอดออกมาโดยการใช้ความหมายบ่งชี้เป็นนัยเป็นเงื่อนไขในการวิเคราะห์ได้อีกด้วย ดังจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปในบทที่ 5